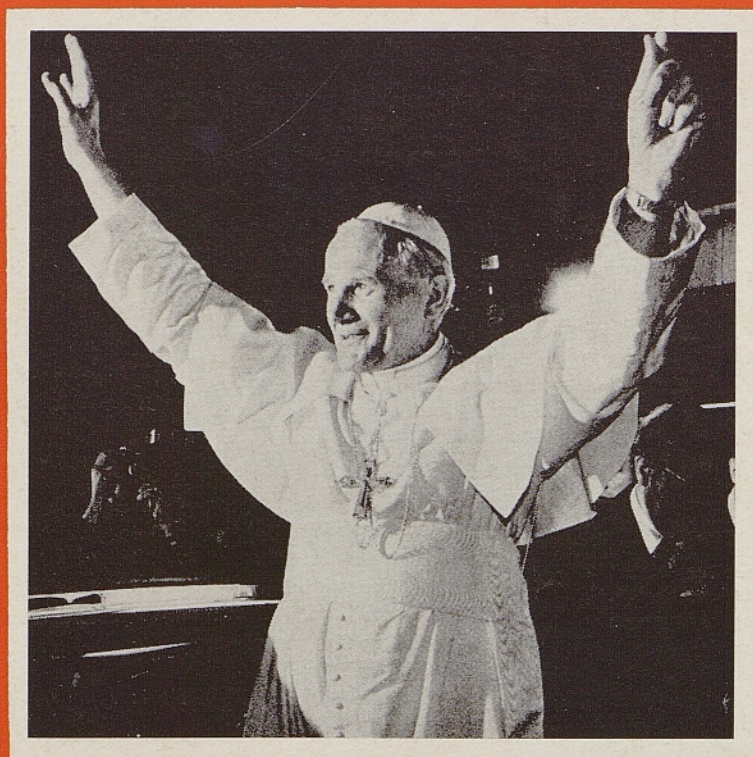

mladika 9

1978

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU

1978 LETO XXII. - ŠTEV. 9

Poština plačana v gotovini -
Skupina III/70

KAZALO

Alojz Rebula: Srečno, sin »Trpečega sonca«! . . .	141
Karol Wojtyła: Pesmi . . .	142
Iz govora kardinala Wojtyła	143
Tanja Rebula: Luisa . . .	144
Lev Detela: Iz roda v rod v bivanju, ki smrti ne pozna . . .	145
Lado Piščanc: V zelenih daljavah božje bodočno- sti (VII) . . .	146
Pod črto: Kominform in slovenstvo . . .	148
Ljubka Šorli: Slike s poti	149
Bruna Pertot: Visoka pe- sem - vinska trta . . .	150
Od 10-letnici smrti Jakoba Šolarja in 100-letnici roj- stva Jakoba Ukmarja . . .	152
Martin Jevnikar: Slovenske povojne revije v Italiji (Pastirček) . . .	154
Vojko Arko: Povest slo- venskih planincev v Ar- gentini . . .	155
Antena . . .	157
Ivo Jevnikar: Drobci iz manjšinskega sveta . . .	159
Staro in novo o naravi in človeku . . .	160
Martin Jevnikar: Zamejska in z domska literatura (Slavko Srebrnič) . . .	161
Ocene: Naše Slovensko gledališče naj bo pred- vsem naše; Koncertna sezona Glasbene matice v Trstu; Daljši esej o Cankarju . . .	163
Na platnicah; Pisma; Čuk na Obelisku.	

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR:

Marija Besednjak, Ivo Jevnikar,
Saša Martelanc, Marij Maver,
(odgovorni urednik), Albert Mi-
klavec, Franc Mljač, Aleksander
Mužina, Sergij Pahor, Danilo Per-
tot (uprava), Ivan Peterlin, Maks
Šah, Drago Štoka, Zora Tavčar in
Edvard Žerjal (likovna oprema)

Lastnik: **Slovenska prosveta**

Vsi pisci in uredniki sodelujejo
brezplačno

Uredništvo in uprava: 34133
Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189 -
Poduredništvo v Gorici: SKAD
Poštni tekoči račun 11/7019
»Mladika« - Trst

Registrirano na sodišču v Trstu
št. 193

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma pisma

PODPORE NAŠIM DRUŠTVOM

Pred kratkim sem bral nekaj član-
kov o razmerah na radiu. O tem
so pisali skoraj vsi naši časopisi,
oglasila se je tudi stranka SSK. Opa-
zil pa sem, da so se nekateri izog-
nili dveh tem, ki ste jih obravnavali
samo Vi in menda še goriški Katoli-
ški glas. Gre za vprašanje Stalnega
slovenskega gledališča v Trstu in za
lastništvo nekaterih domov. Popolno-
ma soglašam s tem, kar ste napisali,
in se čudim, da v tej zvezi ni bilo
še več protestov. Ne vem, če Vam
je znano, da je pred kratkim italijan-
ski parlament izglasoval zakon, s ka-
terim bodo nudili italijanski manjši-
ni v Istri 6 milijard podpore. Zelo
dvomim, da bodo to vsoto izročili
Uniji Italijanov v Istri. Toda to bi še
nekako razumel glede na to, da je to
edina organizacija Italijanov v Istri.
Pri nas pa je organizacij hvala Bogu
veliko več, zato imate tudi Vi vso
pravico zahtevati tako nesebično in
brezpogojno pomoč tudi za svoja dru-
štva. Kaj misli o tem stranka SSK
v naši deželi in kaj mislijo jugoslo-
vanske in italijanske oblasti?

(Podpis)

ČUT ZA MERO

Prijatelj mi je pravil, kako se je
nekoč kot študent ob koncu šolskega
leta postavil pred očetom z uspeš-
nim spričevalom, pa ga je ta zavrnil:
»To je vendar tvoja normalna dolž-
nost, saj drugega dela nimaš«. To mi
je prišlo na misel, ko sem letos spet
opazil v našem časopisu cel plaz
družinskih in še drugih javnih čestitk
za uspešno opravljeno maturo. Ne
rečem, da bi se morali držati načel
onega radikalnega očeta. Matura je
nedvomno važen uspeh v življenju
mladega človeka in prav je, da mu
svoji in prijatelji čestitajo. Mislim
pa, da bi morali ohraniti čut za me-
ro. Maturitetna diploma ni za študen-
ta, ki se je normalno marljivo učil,
nič tako izrednega, da bi morali iz

tega delati nekakšna narodna prazno-
vanja. Čisto dovolj bi bilo, če bi
časopisi objavili seznam abiturientov
in jim kolektivno posvetili nekaj spod-
budnih misli ob koncu njihovega sred-
nješolskega življenja. Za kaj več pa
bi lahko počakali vsaj do doktorata.

Bodimo resnejši in začnimo vsaj
nekje pravočasno zaustavljati drsenje
našega manjšinskega vzdušja v vse-
splošno čestitkarstvo, ki je v nevar-
nem sorodstvu z neproporcioniranim
hvaljenjem in s preveč poceni slavo.

(Podpis)

*Imate prav, vendar je včasih kriv-
da urednikov, da navadni čestitki da-
jejo tolikšen poudarek, kot bi šlo za
mного več kot za navadno čestitko.
In je tudi res, kot namigujeje na
koncu pisma, da je dovolj, če stu-
dent napiše pesmico za Literarne va-
je, in je že obetajoč »zamejski«
pesnik.*

KDAJ JE ŽIVEL IZIDOR CANKAR?

Pred kratkim sem slišal po radiu
članek ob obletnici smrti Izidorja Can-
karja. Ker sem preslišal, za kakšno
obletnico gre, sem šel gledat v neka-
tere leksikone in literarne zgodovine.
Rezultat tega mojega zanimanja so
sledеči podatki: za Malo splošno en-
ciklopedijo Državne založbe Slovenije
je Izidor Cankar živel od leta 1886
do 1959; za Leksikon Cankarjeve za-
ložbe je živel od leta 1889 do 1957;
za dr. Antona Slodnjaka v knjigi Obra-
zi in dela slovenskega slovstva pa je
živel od leta 1886 do 1958. Kdaj je
torej živel Izidor Cankar?

(Podpis)

*Izidor Cankar se je rodil 22. apri-
la 1886 in je umrl 22. septembra
1958. Letos septembra ste torej lah-
ko po radiu slišali oddajo ob dvajset-
letnici njegove smrti.*

SLIKA NA PLATNICI: Papež Janez
Pavel II. pozdravlja množico po
rimskih ulicah.

Posamezna številka Mladike stane 500 lir. Celoletna naročnina za Italijo
5.000 lir, podporna 10.000 lir: nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 —
»Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 100 ND, podporna 200
ND. Druge države 10 US dolarjev (podporna 30 US dolarjev): nakazati na
banko CASSA DI RISPARMIO DI TRIESTE, Agenzia 5, cc 3498/1 — CENTRO
CULTURALE CATTOLICO SLOVENO, via Donizetti 3, s pripisom »naročnina
Mladika«.

ALOJZ REBULA

Srečno, sin »Trpečega sonca«!

Ob pretresljivi smrti Janeza Pavla I., ki mu ni bilo dano papeževati delj kot mesec dni, je bilo zaznati med verujočimi skoraj senco preplaha.

Ali ni bilo nekaj skrivnostnega že s tisto Malahijevo oznako — Iz polovice lune —, ki niti po papeževi smrti ni videti razvozljiva? In kaj se je napovedovalo s tem, da je začelo tako treskati v sam vrh vidne Cerkve? Je bila morda to uvertura v dni, ko bi Vrata z onkraj prepada še enkrat navalila z vso močjo na Skalo? In kdo bi bil novi krmar Petrove ladje? In kako bi ji bilo pluti, po kakšnih morjih, ko na pomorskem zemljevidu piše evrokomunizem in Kitajska in nevtronska bomba?

Za kakšen dan je dimnik vrh Sikstinske kapele postal nekako magnetnica sveta: ko da se svet more zares zagledati v še kaj drugega kot v nogometno žogo. In ko se je novi papež pojavil na balkonu bazilike Sv. Petra, mu je Rim ploskal v stotisočih, ko da nima za župana na Kapitolu nekristjana. In ob umestitvi na ploščadi pred baziliko je bilo prisotnih nič manj kot sto trideset delegacij vlad iz vsega sveta, ko da se je politika res kdaj zares zmenila za rimskega papeža.

Človek je utegnil imeti ob televizorju čuden vtis: da je 20. stoletje najbolj krščansko od vseh, da se vesoljni svet klanja katoliški Cerkvi, da papeška tiara ni nikoli zažarela v takšnem prestižu kot v hipu, ko je odhajala v muzej.

Je bila to svojevrstna repriza Mundiala na ravni eksotične senzacije, za opajanje oči in ušes?

Ali pa je bil to res hip — eden od najvišjih v tem stoletju —, ko je zgodovina spregovorila svoj »Tukaj sem!« in je človeštvo v svojem hrepenenju zavalovilo naprej, v sli po nečem novem, odrešilnem, osrečujočem?

Če je pričakovalo čudež na ravni vidnega, se bo seveda prevaralo. Zakaj tudi papež Janez Pavel II. mu bo mogel postreči samo z eno formulo, ki pa je bila spotika za ene in norost za druge že pred dva tisoč leti: s formulo Kristusovega

križa. In eno samo obalo mu bo mogel pokazati v nadčasovni dalji: Onstransko. Kot vseh 263 papežev pred njim.

Je potemtakem brezpomembno, da je na Ladjo stopil človek s športnim korakom smučarja in kajakaša, sin mučeniškega slovanskega naroda, pisec del o španskem mistiku Janezu od Križa in o nemškem filozofu Maxu Schelerju, poznavalec kake deseterice jezikov, z izkušnjo škofovske službe v Marxovem imperiju?

Je prav tako brezpomembno to, da je s svojim nastopom, s svoje naravnostjo in svojo majestetičnostjo obenem, z ljudskostjo in obenem suverenostjo kretnje, tako rekoč porazil liberaloidni italijanski tisk, ki si je mencial oči ob tem novem dokazu mladosti in vitalnosti Cerkve?

Ne, vse to nikakor ni brez pomena. Vse to je z očitnim posegom Previdnosti dano v tolažbo tistim, ki verujejo, in v znamenje tistim, ki iščejo. Kristusov prapor ni še nikoli zaplahutal tako visoko nad svetom: kdor ga hoče videti, ga vidi.

A tudi z vsemi svojimi izrednimi kvalitetai, človeškimi in intelektualnimi, Karol Wojtyła ne bo mogel biti več od svojega Učitelja: tudi on bo tujec sredi sveta, izpostavljen njegovemu nerazumevanju, če ne njegovemu sovraštvu.

A to sovraštvo ne bo doseglo ljubezni vseh tistih, ki bodo gledali v njem skrivnostno prisotnost Njega, ki ostaja tudi v tem nevtronskem temnenju Pot, Resnica in Življenje.

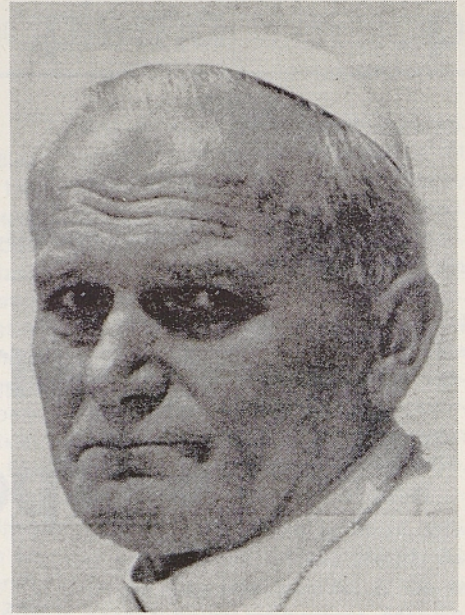
Voščilo slovenskih katoličanov temu bratu Poljaku se seveda obarva s prisrčnostjo našega skupnega slovanskega meridiana, ob spominu na vse naše kulturne stike, od Matije Čopa in Emila Korytky do Vojeslava Moleta.

To je svojevrsten občutek praznične domačnosti, od katere ti Krakow takole od daleč zadiši po Ljubljani in Beskidi po Pohorju.

Srečno, sin »Trpečega sonca«, proti obalam tretjega tisočletja!

Karol Wojtyła

PESMI

Ko je mladi Karol Wojtyła pisal te pesmi, ni mogel slutiti, da bo kdaj postal papež Janez Pavel II. Vendar pa je v zametku že tukaj nakazana njegova človeška in duhovna razsežnost, zlasti pa njegova odprtost socialni in psihološki stiski modernega človeka. Pesmi so sicer nekoliko zahtevne, brez metaforičnega nakita, pogosto slečene do gole misli, a njihovo duhovno jedro je žlahtno.

ČLOVEK RAZUMA

*Kaj je, kar odjemlje življenju pestrost in čar
in okus velike pustolovščine in neposrednost in vzgon?
Kako tesno je znotraj tvojih obrazcev, tvojih pojmov in
sodb,
ki so zgoščena substanca, — a substanca, ki je obenem
vsa beдна.
Ne vnašaj vame dvomov v silo misli, ker nam je vsem
tako potrebna.
Vse človeške poti vodijo k misli.*

ČLOVEK VOLJE

*Trenutek volje je brezbarven in težak kot udarec bata,
kdaj pa kdaj tudi zareže kot bič;
hip, ki navadno ne nadleguje vsakogar, zgolj mene;
ne izzori kot sladek sadež na drevesu čustva,
ne porodi ga misel,
je samo bližnjica k cilju;
kadar pa pride, si ga moram zadeti,
— o, kolikokrat se zgodi tako —
tedaj ni prostora ne za srce ne za misel,
samo tisti hip je, ki zgrmi name kot križ.*

DELAVEC TOVARNE OROŽJA

*Nimam oblasti nad usodo zemeljske oble; ne vodim vojn.
Sem s Teboj ali proti Tebi? Ne vem.
Grešim pa ne!
Prav tega me je groza:
da sam ne grešim in nimam vpliva,
a stružim neznatne drobce, pripravljam delčke uničenja —
in nimam pregleda nad celoto in človekovo usodo,
Jaz bi ustvaril drugačno celoto in drugačno usodo,
(ampak kako brez drobcev?)
kjer bi bil jaz sam ali katerikoli drug človek
edina pravična in sveta stvar,
ki je nihče ne bi mogel zbrisati s svojimi deli
in zanikati s svojo besedo.
Svet, ki ga ustvarjam, ni dober, —
toda tudi slabega sveta ne ustvarjam!
Kaj je to že dovolj?*

SLEPCI

*Udarjamo z belimi palicami po tlaku,
da se obdamo z varno razdaljo.
Vsak korak je naporen.
V votlih zenicah umira svet,
tako nepodoben sam sebi.
O, ta svet, ki ni sestavljen iz barv, ampak iz zvokov —
(silhuete, zarisi šepetov).
Pomisli, z kakšnim naporom dozorevaš celovit,
ko ti vselej ostaja samo del
in moraš izbrati prav tistega.
S kakšnim veseljem bi si vsak od nas naložil vse neznansko
breme onih,
ki — brez bele palice — objemajo vse prostorje.
Bi nam kdo mogel dopovedati, da kdo doživlja krivice,
večje od naših?
Bi nas kdo mogel prepričati, da je lahko v slepoti radost?*

DELAVEC TOVARNE AVTOMOBILOV

Izpod mojih prstov prihajajo elegantni modeli —
odšumevajo vzdolž daljnih cest.
Vendar pa sam ne dirjam z njimi po tlaku neznanih cest,
ne urejam njih prometa, na to misli redar.
Odslej bodo govorila vozila — meni so vzeli besedo.
Moja duša pa je odprta. Hočem razumeti:
proti komu se bojujem? Za koga živim?
Glej, to so misli, močnejše od besed.
Odgovorov ni. Ne postavljam takšnih vprašanj preglasno.
Vrni se sam kakor vsak dan ob šestih zjutraj.
Kako veš, da tehtnico svetà prevegne edinole človek?

ČLOVEK EMOCIJE

Nič te ne utruji ljubezen, ki te nenehno zagrinja,
— pač napaka vseh navdušencev, kar precej privlačna,
a površna napaka —
ne začutiš praznine, kadar se ljubezen iztroši?
Od srca do srca — praznina;
vanjo stopaš zlagomā,
da se pogled privadi na barvo, uho na ritem.
Ljubi tako, da se ugrezneš do dna in pronikneš do volje,
kjer ne boš čutil, ne kako bega srce,
ne kako ubijajoče preverja misel.

Prevedla Zora Tavčar

Iz govora kardinala Karola Wojtyła

(Kardinal v govoru javno pove, da tudi letos oblasti niso dovolile procesije po mestu do zgodovinskega središča, kljub srečanjem na najvišji ravni v Vatikanu - mišljen je Gierekov obisk pri Pavlu VI.)

Naša molitev s svetim očetom za pravičnost in mir v sodobnem svetu, za pravičnost in mir v poljski deželi, je molitev za človeka, za vse ljudi. To je molitev za človekove pravice, za neodtujljive človekove pravice. Teh pravic ni mogoče ukleniti v miselne sisteme in doktrine, saj jih je treba pojmovati v okviru celotne resnice o veličini in dostojanstvu človeka. Človeka ni mogoče oropati teh pravic, zlasti če so mu slovesno napovedane in zajamčene.

Jasno je, da so človekove pravice pravica do dela, do plače. To so pravice do kruha. So pa tudi duhovne pravice. Obstaja pravica do resnice; pravica do svobode, do ljubezni. Na to je opomnil Janez XXIII., za njim pa še Pavel VI. V velikih socialnih enciklikah je bilo vse to izpovedano našemu svetu. Na to nas opominjajo resnice, ki so povzete iz stvarnosti Rešnjega Telesa.

Ne oddaljajmo se od te preteklosti! Ne dovoljujmo, da bi nam jo iztrgali iz duše! Saj je to vsebina naše identitete tudi dandanašnji! Hočemo, da

naša mladina zve za vso resnico o zgodovini lastnega naroda. Dediščina poljske kulture mora biti brez stranpoti posredovana novim rodovom Poljakov! Vsak narod živi od resnice o samem sebi. Pravico ima do te resnice! Predvsem pa ima pravico pričakovati, da mu jo bodo posredovali oni, ki vzgajajo, ki vodijo predšolske, šolske in vseučiliške institucije. To je jedro naše molitve za domovino, ki jo črpamo iz vse naše preteklosti. Bodočnosti ni mogoče graditi drugače kot na taki podlagi. Ni mogoče oblikovati duše mladega Poljaka, če je izravana iz teh globokih tisočletnih tal. Saj bi ne vedela več, kaj je in bi postala plen lastne šibkosti. Šibkosti pa je veliko. Trepetamo ob misli na našo bodočnost, ko vidimo, kako so si razne naše šibkosti pridobile domovinsko pravico. Neštevilne so včasih in nepopravljive.

Zato s tega mesta molimo za bodočnost naše domovine! Ker jo ljubimo. Ker jo ljubimo! Ona je naša velika ljubezen! In nihče naj si ne drzne dvomiti o naši ljubezni do domovine, do Poljske! Nihče naj si tega ne drzne!

V to molitev za domovino vključujem vse Poljake brez izjeme. Nikogar ne puščam ob strani, nikogar ne izvemam. Vsi naj vedo, da so v tej molitvi za domovino prisotni prav vsi.

L U I S A

V vratarnici je bilo vedno živahno: kadar smo bile za hip proste, smo se neizbežno oglasile pri stari pritlikavi Mariange. Pravkar sta si smeje pulili iz rok časopis s kodrolaso Lussette, dekletom iz večerne izmene, s kljubovalno modrino v očeh.

Zdaj se je med vrati neslišno pojavila Luisa. Ves popoldan je čakala na ta hipec. Polna mehkoča njenih udov je izdajala zrelo ženo tridesetih let: nepismena Alžirka mandeljnovih oči in žlahtnih potez.

»No, kaj je novega? Še meni povejta...«.

Luisa se je utrujeno smehljala in stegovala roko proti starki, da bi jo z dotikom opozorila na svojo prisotnost. Mala stara Mariange te je znala pogledati s tako skrbjo, da si bil za trenutek kot v njenem naročju, ves nebogljjen in otrok.

In Luisa je potrebovala te skrbi.

»Deset smo jih sprejeli danes, vesta.« Mariange je še enkrat pregledala seznam.

»Ja, deset.«

Deset jih bo nemirno čakalo jutra, da se v slepem zaupanju prepuste rezilu kirurškega noža.

Pred okencem vratarnice se pojavi ženska v halji. Začne s prošnjo, ki se čedalje bolj zapleta ... dokler se ne razplete v solze.

Mož, njen mož bi se moral danes vrniti s hribov. Prosi, naj ga pustijo k njej. Mora ga videti ...

»Toda gospa, ob devetih zapremo vhodna vrata za obiske.«

Mora ga videti ... pred operacijo ... jutri bo operirana, zahlipa.

Prvi vztrepeta v očeh razoroženo ganotje nepismeni Luisi.

Vstane, pograbi žensko za roke:

»Ne smete jokati. Pošljemo ga k vam, gotovo ga pošljemo. Kajne, Lussette? Ne smete jokati!«

Žena odtava v pisani halji čez dvorišče do notranjih vrat bolnišnice. Hodnik A, hodnik B ... o, ta duh po zdravlilih.

Luisa vstane, da stopi na večerni obhod po sobah. Odnese pladnje z večerjo, pomije posodo. Iz sobe šest je slišati enakomerno petje.

Saj res, nuna, ki je dospela pred enim dnevom, prepeva večerni psalm.

Njen refren ob vsakem obroku, ki ji ga Luisa prinese, je:

»Magnifique, Luisa!«

Tako zaščebeta in se zasmeye v svoji prostodušni radosti.

Prostodušno - izzivalni, kajti na obešalniku za vrati je usoda njenega mladega življenja zapisana na karmeličanski redovni obleki, črni kot rakev ...

Luisi zagomazi po telesu neznana groza.

»Manifique, Luisa!« jo prehitijo okrogli obrazek — medtem si je bila zapomnila imena vseh strežnic.

Luisa je opravila vse potrebno ter končno odnesla smeti na dvorišče. Iz teme se je svetila osvetljena postava Lussette v vratarnici. Slonela je pri telefonu, zamišljena morda v svojih štirinajst mlajših bratov in sester v daljni Bretaniji ...

Svetlobo zastre senca. Da, to bo njen mož, vrnil se je s hribov — zasluti Luisa. Kar nekam lažje strese smeti v kanto in stopi na hodnik. Hodnik je rumen, rahlo navkreber, s topim vonjem po razkužilih.

Hodnik A, hodnik B ... stopnišče A, stopnišče B ... puščice, ki kažejo pravilno smer. Zdrava urejenost, zanesljivost, snažnost — takorekoč privlačnost prostora. Če se v njem giblješ zdrav.

A tako tesnobno zadušljiv, ko te vanj pripeljejo bolnega, s tisto jekleno dlanjo okrog srca, kar je menda značilno za strah ...

Luisa stopi v škripajoče dvigalo. Prav na vrhu poslopja so sobice za bolniško osebje.

V tišini leže, si položi roke pod glavo ter se prepusti miru noči. Polnoč je že. Polnoč. Tih lunin sij, ki ga pretrga krik.

Ne, to se ji samo zdi. Preutrujenost. Živci.

Ponovno isti zvok. Ne, zdaj si ne more več prikrivati. To so kriki človeške bolečine.

Nemirno stopi k oknu.

Slika za sliko se ji riše pred očmi.

Tenka zareza, na trebuhu nesrečne lepoticke. Zareza, ki je dokončno povedala, da nikoli ne bo mogla biti mati ... Morda je zakričala ona?

Soba na koncu hodnika. Nekaj drobnega čepi v kotu na tleh. Mala Portugalka, šestletno dekletce.

(Dalje na naslednji strani)

Iz roda v rod v bivanju, ki smrti ne pozna

Vsi sveti niso dan temé, temveč dan svetlobe. Na grobove padajoče orumenelo in uvelo listje, mračne poznega letnega časa, ki pošilja na polja in gozdove več senc kot sonca, prve neizprosne slane in sneg že skoraj v nižine, sicer ustvarjajo vtis temnega praznika, praznika smrti, odmiranja in žalosti. Vendar so vsi sveti in praznik vernih duš svetli spominski dnevi povezave med živimi in mrtvimi, ki za naše pokolenje in za vse naslednje rodove v resnici niso nikoli umrli. Morda v dobi, polni bučnega lova za konkretnim, razumarskim, treznim, materialnim, otipljivim, preveč pozabljamu na tiste, ki so se iz naše dnevne svetlobe odmaknili v nam skrivnostna in neznana prostorja nadbivanja. Sence in mrak naj ne bodo tista pregrada, ki preprečuje, da bi jim podali roko, njim vsem, številnim svetnikom, bojevnikom za dobro in resnico, požrtvovalnim in herojskim ženám, vzglednim in odločnim možém, vedno pripravljenim, dati vse, tudi življenje, za resnico in pravico, za svobodo božje besede, za ljubezen in za čistost in premočrtnost vseh tistih mnogih, mnogih človeških pokolenj, katerim smemo tudi sami pripadati. V današnji dobi je že skoraj zatonila v pozabo tista nadvse človeška filozofija sobivanja živih in mrtvih. Številni kulturni krogi, verstva in družbena izročila so mrtvim odmerjala izrazit in odločilen pomen. Le-ti, skriti v nezemeljsko, odmaknjeni iz našega življenja, iz našega konkretnega vsa-

kodnevnega trenutka, so bili razsodniki bivanja, usmerjevalci rodov, kažipoti pravilnega razvoja človeka in družbe. Seveda so obtičale v razvoju vse tiste skupnosti, pri katerih se je spominjanje mrtvih in njihovo pravilno vključevanje v tvornost časa izrojevalo v kult smrti, v mistično čaščenje umiranja in temé, žalosti in obupa, zadržile so si zanko okoli vratu bivanja. Možna je namreč le pravilna mera v odnosu med mrtvim in živim. Tedaj mrtvo nikakor ni mrtvo, temveč bistvena življenjska izkušnja starodavnih rodov, ki tudi nas vodi po pravi poti, nas uči in vzpodbuja. Vendar moramo to pot prehoditi sami. Ne moremo je prepustiti mrtvim, ki so jo že davno prehodili, da jo še enkrat prehodimo tudi sami. Prav krščansko versko izročilo je veliko izročilo življenja, ki v vseh prostorih bivanja premaguje smrt. Zato mrtvi v resnici niso mrtvi, temveč posebna oblika bivanja, presunljiva kot božja ljubezen. Tudi ta nikoli ne umre. Padajoče jesensko listje je le prevara, ki ne sme postati samoprevara. Za mračno in mrzlo zimo pride vedno pomlad, vstane vedno novo življenje. Za smrtjo se rodi Vstajanje. Tudi zaradi tega so vsi sveti, četudi dan spomina na naše drage, odmaknjene pokojnike, vseeno svetli dnevi, ki govore ne le o moči spomina, temveč o sili večnega življenja, v katerem nismo nikoli umrli, temveč si, živi in mrtvi, podajamo roko iz časa v čas, iz rodu v rod, v bivanju, ki smrti ne pozna.

L U I S A

Pogovarja se s solzicami, ki jih le ona razume. Ničesar ne zna reči po francosko.

Zna se samo po portugalsko jokati in smejati.

Valovi hladu božajo razgreti Luisin obraz. Kdove, če ni pozabila pokriti stare gospodične. Neporočene, na videz same. Pa ji vendar bogvekdo vsak dan prinaša ciklam in vijolic ter vizitk z njenim imenom — mademoiselle Dignac. Utelesena pohlevnost, ki vse svoje piškote razdeli strežnicam. Vztrajno išče priložnosti, da bi lahko zavzdihnila:

»C'est gentille!« To je prijazno od vas!

Luisina polna postava trepeta v hladu. Zgodnja jesen je ohladila noči. Alžirske noči so toplejše ... Kaj delata zdaj njena otroka? Jo pogrešata? Se leto, dve, da se rešijo iz najhujše revščine.

Potem se vrne.

Za zidovi bolnišnice se ozke ulice kot pritoki zlivajo v svetle reke središčnih boulevardov.

Nasproti bolnišnice se dviga Tour de Montparnasse. Petdeseto nadstropje stolpnice je razgledna točka nad vsem Parizom.

Luči utripajo v oknih brez števila.

Kako velik stolp. In kako majhna je pred takšnim orjaškim sosedom bolnišnica sester avguštink!

In kako majhen šele človek, ki sredi velemesta leži v eni od njenih postelj.

Luisina nepismena duša se potaplja v skrivnost.

Kako majhno je šele človeško srce.

A vendar, kako velikega trpljenja je zmožno. Večjega, kot je sam Tour de Montparnasse. Večjega ... to majhno človeško srce. — Večjega ...

V zelenih daljavah božje bodočnosti

DNEVNIK

VII.

1935

Poletje čudnega zorenja in novih spoznanj gre h kraju. Na eni strani čutim, kako sem se še globlje pogreznil v samega sebe in se odtujil od ljudi, na drugi strani pa čutim, kako sem z živim stikom z ljudmi spoznaval njih duševnost, njih mišljenje, njih delovanje. Na božji poti, na planinah in na vasi, povsod se mi je začelo odpirati življenje. Globlje sem spoznal zemljo in trpljenje ljudi. Po A. Gratryu 1) sem vzljubil resnico, pravico in prostost. Zahrepen sem, da bi se poglobil v veličino teh treh idej, ki oblikujejo osebnost, blažijo in dvigajo ljudstva in nas pripravljajo na bodočnost: Bog daj, da bi se za nas iztekla v blaženo večnost! Po dolgem hrepenenju sem začutil ravnovesje svojih sil. Spoznal sem, da je to ravnovesje zasnovano na nasprotjih, ki bolijo, a ki nas obenem dvigajo iznad hlapčevsko usušnjujočih sil v blaženost prostosti.

Nisem dosti študiral, a menda se ne motim, če trdim, da so bile te počitnice zame pomembne in da sem se v njih marsičesa naučil.

Letos skoraj nisem več upal, da bom videl hribe. Denar mi je prav pošteno pošel. Pa so se naši dobri ljudje in so me spravili na planine, kjer sem ostal pet tednov.

Na Koroško sem šel s kolesom. Na poti sta mi tovariševala sošolca Oskar in Herman. Najraje bi bil šel sam — priznam, da je to moja slabost — a kljub temu sem se kar dobro vživel v njuno tovarišijo.

Na pot sem šel dne 2. avgusta. Bil je prvi petek. V Kanalu sem šel k sv. obhajilu. Pot mi ni nudila kaj posebnega, a saj mi je tudi bila samo sredstvo do cilja — do planinskega sveta.

V soboto 3. avgusta popoldne sem bil na Sv. Višarjah. Tam sem namreč z nekaj duševne napetosti pričakoval svojo sestrično iz Škofje Loke. Gospod I. 2) je bil nejevoljen, da smo prišli na tak dan. To njegovo nejevoljvo sem pričakoval. Pa se je kmalu pomiril in je bilo prav lušno z njim občevati v nadaljnjih petih dneh.

Bili smo pred cerkvijo in smo govorili s Holmarjem. Takrat je prišlo od Kersteinovega štanta neko drobno dekle. Svoje sestrične nisem bil že dolgo videl in je ne bi bil mogel z gotovostjo spoznati. Vendar pa mi je nekaj pravilo, da je to dekle moja sestrična. Takrat pa mi je šinila v glavo trmoglava misel. Sklenil sem, da ne bom še vprašal tistega dekleta, ali je mogoče ona Lenčka Pipan, in da jo bom opazoval, kako se bo obnašala.

Ko se je dekle bližalo naši gruči, nas je opazovalo. Potem se je naslonila na zid in gledala v daljavo pa prisluškovala našemu razgovoru. Jaz sem nalašč pogosteje posegel v besedo. Pozneje mi je Lenčka pravila, kako me je sklenila iskati po opisu nekega gospoda, po katerem sem ji bil prejšnje leto izročil svoje pozdrave. Rekla je, da me je sklenila iskati med »fejst« fanti in da bi me po ovratniku gotovo kmalu našla.

Jaz sem se kmalu nato poslovil od gruče in šel v farovž. Ko sem bil v neki sobi, sem slišal, kako je neka oseba spraševala na farovških vratih po meni. Jaz pa malo iz trmoglavosti malo iz razburjenosti nisem hotel iz sobe in sem še malo počakal.

Potem je priteklo po stopnicah simpatično dekle.

»Oprostite, ali ste mogoče vi Lado Piščanc?«

»Da! Kaj pa bi radi?«

Bilo je prav tisto dekle, ki je prej prišlo od Kersteinovega štanta. Veselo in iskreno sva se pozdravila. Po nekaj običajnih besedah sva se odpravila k velikemu križu. Od tam sem ji razkazoval pogorja in doline. Usedla sva se na travo in vsak je imel mnogo povedati.

Potem se je ozrla. Zagledala je neko gručo in mi rekla: »Poglej, kako lep fant! Tisti z velikimi, črnimi lasmi. Škoda, da je že oddan!«

Toplo me je pogledala z lepimi in svetlimi očmi, okrenila glavo in se zamaknila v daljavo. Menda sem jo razumel.

V tistih kratkih uricah mi je potem večkrat omenila redovniški poklic in kar je z njim v zvezi. Pravila mi je o najini teti Antoniji, ki je zdaj v Ljubljani in ki bi rada postala nekakšna

1) Alphonse Gratry (1805-1872), znameniti francoski duhovnik pisatelj.

2) Verjetno večkrat imenovani predstojnik.

njena duhovna voditeljica in ki bi bila nadvse vesela, če bi ona stopila v samostan. Z dekliško hudomušnostjo mi je pravila, kako obiskuje te-to v Ljubljani.

»Veš, če le morem, je ne obiskujem sama. Samo da me ne sprašuje o tem in onem.«

Potem sva vstala in ker je bilo do večera še dovolj časa, sva se napotila pod lovške stene trgat rododendron.

V razgovoru sva postajala vedno bolj živahna in intimna. Narava naju je prijetno privzdigovala. Pripovedovala mi je o Renčah, o stricu in Luciji. Jaz sem ji nekaj pravil o svojih mladostnih poteh.

Ko sva se spuščala po poti, ki ob kapelici nad planino zavije v Krnico, sva srečala neke gospe.

»No, sedaj pa sem malo drugačen kot prej tam doli v gozdu,« sem jih ogovoril.

Starejši gospod, ki je bil po vedenju izobraženec, me je začel pazljujeje ogledovati. Potem me je spoznal, se odkril in rekel z začudenjem: »O, oprostite, oprostite!«

»No, kaj pa vam lahko oprostim?«

Stvar pa je bila takale. Na poti na Sv. Višarje je studenec Kaplja. Ker smo bili kosmati in ker je bila naslednji dan nedelja in je bilo na božji poti mnogo ljudi, smo poiskali naše brivsko orodje in se začeli briti. Mimo je šlo nekaj romarjev, ki so se ustavili tam. Mislili so, da smo navadni potepuški študentje, pa so se začeli šaljivo razgovarjati z nami. Med njimi je bil tudi gospod, ki sem ga tukaj srečal.

Z Lenčko sva se spustila do kapelice, ki je nad planino, in se od tam začela vzpenjati proti lovškim skalam. Bila sva sama sredi gorske pokrajine. Dolgo sva hodila in že sem se bal, da ne bova dobila rododendrona. Lenčka me je zaprosila, naj ji kaj zapojem, pa me je bilo sram. Potem sem jo pustil, se pognal po strmini in obstal med grmičjem rododendrona. Trgal sem lepe rdeče rože in pri srcu mi je bilo prijetno toplo. Pušlec je polagoma postajal vedno lepši in večji. Takrat sem zapel pesem. Ko sem odpel, mi je Lenčka na gorski poti zaploskala. Pognal sem se v skokih navzdol in obstal na poti pred njo.

Polagoma se je večerilo. Vrnila sva se k cerkvi. Bila sva sladko mirna in vesela.

Zvečer je bila pridiga in potem se je razvila procesija z baklami. Bilo nas je okoli petsto. Vsenaokrog tema, le okrog presladkega svetišča se je polagoma pomikal svetel pas. Bil je kot lepa prikazen sredi gorske noči. Slovesno in proseče se je čula v noč pesem:

Sveta Marija

Sveta Mati božja

Sveta devic Devica ...

Tako so peli duhovniki. Ostali so v milem ljudskem tonu odpevali:

O sveti križ, življenja luč

in

**Kaj pomaga nam ta svet,
treba kmalu bo umret ...**

In še drugi odpevi so se glasili.

Po procesiji sva se spet dobila z Lenčko in ker je rosilo, sva se ustavila na verandi pred gostilno. Bila sva sama. Naslanjala sva se na ograjo verande in zrla proti Žabnicam, tja pod Dobrač v Ziljsko dolino in še dlje v Rož.

Zvečer postane človek bolj zgovoren in tema polagoma odpira njegovi duši vrata. Lenčka mi je pripovedovala na dolgo in na široko o svojih službah po manufakturnih trgovinah. Beseda ji je tekla živo in preprosto. Na obrazu ji je vedno igral neki značilni smehljaj.

Med tistim pogovorom sem te še bolj spoznal in zaradi svojih krepkih potez si mi še bolj ugajala. Zlasti mi je ugajala tvoja vloga v strankarskem boju med »klerikalci« in »liberalci«.

Gospodar ti je dal cel sveženj propagandnih letakov svoje stranke, da bi jih potaknila v pakete odjemalcev. Ti pa si šla in si pol svežnja takoj vrgla v peč ... Nazadnje si raje odpovedala službo, kot da bi se vdala njegovim idejam.

Bila je noč. V temo je polagoma rosilo. Vrata gostilne so se od časa do časa odpirala in zapirala. Temne postave romarjev so postajale čedalje redkejše. Cerkvena okna so gorela v mirni rdeči svetlobi. Ta žar je prihajal od dveh železnih svečnikov, na katerih so romarji prižigali svoje sveče.

Okrog enajstih sva se poslovila in šla spat. Hermana in Oskarja sem dobil v najbolj spodnji hiši pod gostilno. Spala sta na slamni v kotu sobe in se tesno zavijala v plahte, ki sta jih dobila v župnišču. Dve sta pustila tudi zame. Zavil sem se vanje in poskušal zaspati. Nisem mogel. Do treh ali štirih sem se premetaval na levo in desno v mučnem polsnju. Soba je bila prežeta z vlago in z duhom po slamni. Bila je še noč, ko so začeli na nasprotni strani sobe govoriti. Prižigali so si nekakšne luči in si popravljali trda ležišča. Takrat sem se naveličal mučnega dolgočasje in sem vstal. Sklenil sem, da se napotim proti lovškim skalam, naberem še nekaj rododendronovega cvetja in se potopim v doživljanje gorske zore.

Iz zatohlih prostorov sem stopil na prosto. Iz teme je drobno pršilo. V takem vremenu pa me ni prav nič mikalo pod lovške stene, kjer naj bi se predajal svojeglavim čustvenim izlivom.

Vstopil sem v gostilno. Tu pa je bilo še bolj pusto in dolgočasno kot na slamni. Motna luč je razsvetljevala nizko sobo, ki je bila polna tobačnega dima in vinskega duha. Okrog miz so spali romarji. Poznalo se jim je, kako jim je bilo v tistem položaju mučno. Ko si človek ob

takih prilikah ne more dobiti pripravne lege, postane nataktnjen. Mnogokrat sem že videl takšne slučaje. Tudi sam sem poskusil tisto nevšečnost. Najbolj so se mi smilili ljudje, ki so vsi trudni in zmučeni spali po prenapolnjenih in smrdečih železniških vozovih tretjega razreda in po neprijetnih in mrzlih čakalnicah. Tu pri romarjih sem vsaj vedel o njihovem skupnem namenu in cilju. Vedel sem, da počivajo pod gorkim okriljem Marijinega svetišča. In ta misel človeka potolaži in daje tem čudnim in trudnim romarskim prizorom nekaj blagega in pesniškega. O onih ljudeh pa nisem vedel prav nič. Nisem vedel ne, odkod so, ne kam gredo.

Vstopil sem v sosedno sobo, kjer so točili in kjer sta bila mladi in stari gospodar. V sobi je bil tudi mlad fant, ki se mu je poznalo, da je vso noč prečul. Oči so mu bile motne, jezik se mu je zapletal, noge so se mu šibile. S kozarcem vina v roki mi je pripovedoval nekaj, kar sem že zdavnaj pozabil. V tisti zgodnji uri in v zavetišču gorskega svetišča mi je napravil kaj čuden in neprijeten vtis. Bil je menda Korošec, ki je menda prišel na božjo pot le pit: človek, ki živi tjavendan, brez ideje in brez cilja.

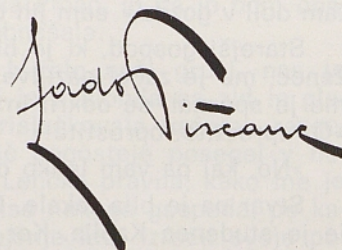
Postajalo mi je neprijetno. Stopil sem na prosto. Bilo je še vedno temno. Iz megle je prišlo.

Kaj sedaj v tisti sivi megli? Po prenočiščih je pusto in neprijetno. Zunaj je tema s pršečo me-

glo. Jutro bo prišlo brez rožnate zarje, kot se mi jo je srce želelo. Brez velikega sonca, ki naj bi vzšlo iznad belih skalnatih gorá. Okrog devetih ali desetih se bo iz mrzlih in begajočih meglá prikazalo sonce brez moči in luči.

Sklenil sem počakati na prostem, da se zda in da v cerkvi začno s svetimi mašami.

Po maši sva se spet dobila z Lenčko. Napisala sva konvencionalne razglednice in šla na prosto. Na razpolago sva imela še nekaj ur. Na dušo mi je polagoma legala tesnoba, ki jo občutiš pred slovesom. Pogovor se je nama zatikal. Zaradi slovesa sva bila oba žalostna. Bila sva na griču vrh svetišča: naslanjala sva se na drogove in gledala v meglo. Jutro je bilo sivo. Megle so begale mimo naju kakor raztrgane in brezizrazne misli. Kakor se je megla redčila ali gostila, so se spodaj na cesti prikazovali in izginjali romarji.

(se nadaljuje)

— pod črto - pod črto —

Kominform in slovenstvo

Iz članka »Ljudskoprosvetna družva zamejskih primorskih Slovencev po letu 1945«, ki ga je za knjigo »Naša pota v kulturo svobodnega človeka« - Iz zgodovine delavskih in narodnoobrambnih izobraževalnih in kulturnih organizacij 1867-1977 napisal Jože Koren, povzemamo odstavke:

Leti 1948 in 1949 lahko mirne duše označimo za najbolj tragično obdobje slovenskega ljudskoprosvetnega življenja na Tržaškem po mračnem obdobju fašizma, vendar pa je to obdobje pomenilo obenem tudi uspešno razčiščevanje pojmov in leto 1950 postopno tudi že organizacijsko in idejno utrjevanje na osnovi načela, da »nobena kultura ne more biti apolitična in zato mora tudi naša ljudska kultura svoje delovanje usmerjati vzporedno z naprednim političnim gibanjem ter mora biti naša kultura trdno povezana s kulturo matičnega naroda v svobodni socialistični demokraciji«.

Priznanje, da je Kominform (in ne samo zaradi lažnega tolmačenja internacionalizma, kot trdi J.K.) leta 1948 in 1949 opravil nepopravljivo škodo in da je ta čas »najbolj tragično obdobje slovenskega ljudskoprosvetnega življenja na Tržaškem po mračnem obdobju fašizma«, je za Jožeta Korena prav gotovo častno. Toda prav zato ne moremo razumeti drugega dela njegove izjave, ko skoraj z zadoščenjem trdi, da je to obdobje pomenilo tudi »uspešno razčiščevanje pojmov«. Zdi se, da je J.K. hotel to priznanje nekako opravičiti, tako da bo volk (KPI) sit in koza (slovenstvo) cela. Žal pa je slovenski narod v zamejstvu tisto »razčiščevanje pojmov« stalo precej krvi, ki je odtekla iz slovenskih šol na italijanske. Že samo ta podatek zadostuje, da bi se Slovenec ne smel preveč ponašati s kakim »razčiščevanjem pojmov«. Zakaj šlo je za kri takrat in ne za pojme!

Iz istega članka prepisemo še en

stavke, ki ga je napisal J.K. Ko govori o delu SPZ, pravi:

Končno je prišlo tudi do boljšega sodelovanja s katoliško prosvetno organizacijo v obliki skupnih Prešernovih proslav, skupne skrbi za abonmajske sezone SSG in GM, čeprav je to sodelovanje prepogosto vodilo h kompromisnim izbiram tako na račun kvalitete kot idejne jasnosti.

Katoliška prosvetna organizacija, ki je J.K. ne imenuje, je Slovenska prosveta. Če je že bilo toliko »skupnih skrbi« za Prešernove proslave in za abonmajske sezone, bi jo J.K. lahko tudi mirno in brez sramu imenoval s polnim imenom. Vendar je ta njegov zapis danes zanimiv, ker nam pojasnjuje, zakaj so skupne Prešernove proslave zamrle.

Vsekakor bi pribili, da so gotovo zamrle prej zaradi idejne jasnosti kot pa zaradi skrbi za kvaliteto. Pomislimo samo na odklonitev govornikov, ki jih je predlagala Slovenska prosveta!

SLIKE S POTI

Sončni vzhod nad furlansko nižino

*Iz meglic prosojnih na obzorju
živordeča krogla se odvija —
sonca veličastna simfonija,
tih pozdrav dolinam, goram, morju.*

*Večno luč narava Bogu vžiga,
da zahvali ga za dar življenja.
Zdaj nov dan za stvarstvo se začenja,
blagoslov iz božjih rok poji ga.*

*Ko oči strmijo v to lepoto,
mi srce prevzame čudna sreča:
blag in dober se ves svet zazdi mi.*

*In takrat mi žal je za slepoto
tistih, ki jim svet je pust ko ječa.
Sonce hodi svojo pot nad njimi.*

Sončni zahod na morju

*Ladja po mirni gladini plove.
Dan se k večeru nagiba.
Kopno je daleč,
ne vidim ga več.*

*Misli spokojnost ziba,
tista spokojnost, ki vse presvetli,
ko se srce od tesnobe sprosti.*

*Gledam čez morje, nikjer mu ni kraja.
Stvarstvo je trudno,
nebo se mrači.*

*Le na zapadu se nekaj dogaja:
sredi obzorja živ ogenj gorí.
Morje se vžgalo je,
sonce vanj palo je . . .
Glejte, naglejte se, žejne oči!*

Montserrat

*Ves ujet je v kamen Montserrat,
lepe Katalonije zaklad.
Tu prirode ustvarjalna sila
skale v umetnine je prelila.*

*Teh sebrón granitnih divji kras
skoz vekove premaguje čas.
V svojem molku resni, slikoviti
zde se kot ogromni stalagmiti.*

*Vzdolž skalin razpet je samostan,
svetu že iz davnih dni poznan,
kjer menihov delo in molitev
Bogu sta najvrednejša daritev.*

*Kot blesteča zvezda sred noči
izpred sten čarobnih se blišči
veličastno romarsko svetišče,
Kataloncem drago zatočišče.*

*Tu Marija Črna je doma.
Komur v njo zaupa, milost da.
Romarju, ki njen oltar poljubi,
svojo materno pomoč obljubi.*

Na večer v Lurdu

*Tiho, neopazno dan umira.
Lurd doživlja višek svoje slave.
Vse en sam je ave, ave, ave,
vse ljubezen, upanje in vera.*

*Pred baziliko v ognjenih valih
reka vernih se ljudi pretaka.
Src premnogo od ganotja plaka,
da zvone ko strune na godalih.*

*Ob zvonik večernica pripne se:
še nebo svetilko je prižgalo
Materi Mariji v čast in hvalo.
Vanjo sleherni pogled upre se.*

*Kraj molitve in duhovne sreče
vir tolažbe je za vse trpeče.*

Visoka pesem - vinska trta

Epopeja trte se prične spomladi s komaj zaznavnim preludijem, ki narašča v čas cvetenja in doseže višek, ko se poletje izteka. Toda pričinja se spomladi. Gospod se je z izrazom blaženosti ozrl naokrog, z zasanjanim očesom meril po zraku, narkar: »Lipa? Nee. Akacija? Tudi ne! Majnica? Kje pa!« Ker je s tremi imeni do kraja izčrpal svojo botanično kulturo, sem priskočila: »Trta cveti!« Pogledala sem navzgor, odkoder se je usipal rumenemu pudru podoben prah. »Ah, da! Tr-ta da cveti.« Pogledal me je tako nejeverno, da ni mogel prikriti, kako malo verjame v mojo trditev.

Gospod številka dva je po nekaj dneh ugotavljal: »Da, natanko isti vonj, vsako leto ... pa še nisem mogel ugotoviti, od katere rože.« Tokrat sem samo pokazala s prstom navzgor. »To? Dajte, no!« »Da, trta cveti!« sem potrdila. Ker je zmajal z glavo, sem odhitela po lečo, odščipnila droben konec grozda ter mu oboje pomolila pod nos. »Da, gospod, trta cveti in to po vseh pravilih.« Vitice in listi so bili že precej veliki, grozdek že oblikovan, prav majhen in se je bil pravkar pokrtil z belo zelenim puhom, ki se je, postavljen pod steklo, odpiral v pravi cvet, popoln v svojih organih, neverjetno lep. »Da, neverjetno lep!« je pritrdil gospod in majal z glavo, tokrat nad seboj, ki da ni vedel za to čudo narave, pa je vsak dan srkal vino. Če spadate med ljudi, ki žive sredi narave, kot bi bili slepi in gluhi za vse, pristavite se enkrat konec maja ob trti in si oglejte mirijade cvetov in se naužite njih vonja, ki bi ga mirno uvrstili v serijo najdražjih modnih parfumov, tako zelo je eleganten in dražljiv. Trta cveti. Čebela se ne ustavlja ob njej, ne nabira cvetnega prahu? Zakaj? Skrivnost. Trti je nepotrebna, ker mu svatbo prireja veter v vseh tonih svojega igranja, od juga pa do pomladne burje: vse ji pride prav. Ko je cvetenja konec, se začno grozdi napenjati v tisoče, milijone jagod. Temna kača debela se hrapavo lupi in hiti v nebo. Prijemavke, prsti, vitice, peterokrpati listi, dlani grabijo za oporo, ki jo je postavil človek, trta gleda, česa bi se oprijela, ker glejete čudo, tudi rastlina vidi, in še kako! In tam visoko, v jagodah, zorita prekletstvo in blagoslov, zakaj ni je pod soncem rastline, ki bi se v moči mogla meriti z njo, z »vitis vinifera«, s to mistično prebivalko Kavkaza in obal Kaspijskega morja, ki se je od tam zrastle in povzpela po vsem zmernem severnem pasu, tako tiho in neopazno, da niti ne vemo, kdaj. Bilo je po potopu in Noe je začel obdelovati zemljo ter zasadil vinograd. Ko pa je pil vino, se je upijanil in se razgalil sredi svojega

šotora. Ko pa se je streznil in zvedel, da ga je takega videl sin Kanaan, je tega preklel. Živel pa je po potopu še 350 let in vseh dni Noetovih je bilo 950, potem je umrl. Mnogi so našli opravičilo sebi v Noetovem početju, češ, če ga je sam oče Noe pil ... poleg tega pa učakal tako starost ... Od tedaj, od potopa, ki ga opisuje Geneza ali Knjiga o stvarjenju, pa je poteklo približno šest tisoč let. Od tedaj dalje prepleta trta svetopisemsko pripoved kakor visoka pesem in je tako poveličana, kot ni bila nikdar nobena rastlina, vselej čudovita, tako v Kani Galileji kot na večerji, ki je bila zadnja. Bili pa so svetopisemski kraji vinorodni kraji, kakor vse dežele Sredozemlja, kjer je Grke razveseljeval z grozdi in trto venčani bog Bakhus in kjer se je iz toplih tokov dvigal otok Kiklopov, velikanov, ki so bili že na pogled grozni. Eden teh je ob povratku s paše zasačil grškega junaka Uliksa in njegove tovariše v svoji votlini, pograbil nekaj teh, jih kakor jajce pobil ob tla in pojedel. Enak konec je čakal tudi ostale, saj je bil divjak zaprl vhod z ogromno skalo. Toda Uliks, ki je bil najzvitejši od junakov, mu je ponudil sladkega vina. Polifemu se je zasvetilo edino grozno oko sredi čela in se ga je tako zelo napil, da je po pojedini zaspal in zasmrčal. Uliks in njegovi pa so mu v snu z velikim deblom prebodli edino oko in se tako rešili. Rešilo jih je pravzaprav vino. Pripoved pripisujejo pesniku Homerju in ta je živel ... recimo tri tisoč let pred nami.

Cel antični svet se je dobesedno kopal v sladki kapljici, ki je tako zelo različna po barvi in okusu, po načinu priprave in uživanja, da bi debela knjiga komajda premogla vse. Ali eno je gotovo: vino je vselej prinašalo veselje, pozabo, norost, prav kakor danes, le da je bil naš prednik srečnejši, ker ni poznal manipulacij v tem oziru; trgatev sama pa je imela skorajda obredni značaj in Egipčani so v skrbi za posmrtno življenje, hoteli imeti na stenah svojih grobnic tudi to plemenito popenjavko, pa so tja naslikali trgatev, ki jo še danes lahko občudujemo.

V srednjem veku pa so trto najbolj gojili samotani in srednjeveški vitezi, ki so jedli tako obilno, da bi se vsakdo, brez izjeme, ustrašil. V vino so dajali ... poper, zato da bi si vzbujali čim večjo žejo in bi torej lahko čimveč pili. Tako starodavni narodi kot oni pa so pili v tako umetniško izdelanih čašah, da jih še danes hranijo v najslavnejših muzejih sveta.

Tisto pa o prekletstvu in blagoslovu je prav imenitno pogodil naš znanec erborist, gospod Samozdrav, ki ima poleg drugih blagoslovov tudi podzem-

sko klet, nad vse skrivnostno, kjer so na policah razvrščene steklenice in steklenke, pa je na slednjih prilepljena mrtvaška glava z napisom strup, na manjših pa grozd z napisom »zdravilo«. Mož pretaka in ponuja, pa ti nalije iz steklenke v steklenico in tako naprej... »Kaj pa mrtvaška glava?« vprašaš na moč olikano, saj nikoli ne veš. Pa je preprosto: v velikih količinah strup, pa ti stopnjuje: »Strup, mamilo, razvada, ciroza, smrt,« zaključí. V majhnih količinah pa zdravilo. In spet stopnjuje: »Prehlad, breztečnost, pobitost, dobra volja, tek, nato zdravje in veselje. To gre pač tako,« se nasmehne. Zunaj pa se v slapovih pričrjena blagoslov trte. Če imate doma eno samo, čuvajte jo kot zaklad. Navadno uporabimo grozdje in tu je pika. O, ne gospoda, ne bodimo tako zelo brezumni. Ko so listi še mehki, jih nešpricane oberimo in uporabimo v solatah, ker so nabiti z vitamini in tako zelo bogati, da kljub vsem analizam, še ni mogoče dokončno reči, kaj vse imajo v sebi te »foliae vitis viniferae«. Ne čudite se, Grki so pravi mojstri v pripravljanju specialitet, v katerih so listi trte glavna sestavina. Prav tako lahko uživamo vitice, ki zajezujejo holesterol in krepijo vsako, še tako slabo srce. »Počasi,« boste rekli, »kaj pa trta?« Vsak vinogradnik obira odvečne liste, zato da se drugi lepše razrastejo in da pride grozdje do sonca. Koristili boste torej sebi in trti. No, v zgodnjih pomladanskih dneih pa boste lovili trtine solze, prav tam, kjer ste jo obrezali in kjer v marcu in aprilu priteče življenjski sok iz odprte žile. Takrat pravijo, da trta joče. Njene solze pa zdravijo žulje in celijo rane, pomagajo ustavljati kri, če smo se urezali, za dame pa so lahko redek in dragocen tonik za kožo, ki mu bodo zaman iskale enakega. Cvetje trte pa krepí hrbtni mozeg in zdravi paralizo. Ni to lepo?

In v ljubezni? Kaj prav nič ne pomaga? O, pač. godi se vsakih sto let, da trta cvete o Božiču: na celi trti en sam maihen grozdek: tisočkrat srečen, kdor ga bo našel: ljubil bo ljubljén, dokler živi.

V tem pričakovanju pa s pridom uporabljajmo to. kar nam trta nudi v ciklusu svojega zorenja. Če ste sladokusci, kisajte zelenjavo s sokom še zelenega grozdja, ki velja za škodljivo, a je, nasprotno, zelo zdravo. Jeseni pa... že, jeseni, bo pa kar preveč vsega. Ko bo v kleti kipelo vino, se v kuhinji igrājmo na sadni sok. Da, ker to nič drugega ni, kakor igra, če v čiste steklenice nalijemo grozdni sok, sok in nič drugega ter jih v veliki posodi segrejemo do 75° C in jih nato shranimo v temi na suhem. In to je vse. Na suhem, vendar na svetlem, pa razobesimo girlande grozdov, tako da se ne dotikajo drug drugega ter tedensko postrizemo jagode, ki plesnijo ali gnijejo. O Božiču bomo imeli čudovito mizo s grozdjem na sredi.

Potem se kot francoske stare kmetice, tiste, ki hočejo ohraniti stare navade, lotite moštove marmelade. Predstavljajte si: v lončeni posodi s svežim moštom se razpihujejo v balončke zreljane kutine, jabolka, slive, jagode grozdje, hruške, vse, kar premoreta domišljija in vrt. Spodaj mrli ogenjček:

tri dni in tri noči. Ko se zmes toliko zgosti, da stoji kuhalnica pokonci, je kuhana. In potem jo režejo v kose, kot sir. Ker smo otroci naglice, si jo lahko pripravimo v pospešenem ritmu: na liter mošta kilogram očiščenega sadja in pol kilograma sladkorja. Ne bomo mešali niti uro, pa bo marmelada naša.

Ko bomo šli v zimo, bo mošt že vino. Če menite, da vam boljša polovica nekaj prikriva, postrežite ji z najboljšim vinom, ker ne pozabite: »In vino veritas!«

Kaj pa les trte? Je prav brez koristi? Pravijo, da utegnemo iz njega narediti palico, na katero se bo v starosti naslanjal, kdor se je v mladosti prekomerno naslajal ob trti. Vi si iz njega lahko pripravite dišečo žerjavico za pečenje in pepel bo zrahljal zemljo, v kateri cvetijo vaše rože. Trta, to je sama slast, od prvega poganjka dalje, in ni ga človeka, ki bi bil o tej slasti zapel lepše kot Alojz Gradnik: »O, slast, ko vino v sodih prekipi / in se preliva v tisoče posod, / za svatbo, krst, sedmino in za god / za srd in smeh / za žalost in skrbi.«

Drobni praktični nasveti

Če hočemo pozimi obdržati rože v lončkih, jih enkrat na mesec pognojimo proti škodljivcem. V vodo damo gnojilo in rožo zalijemo. Sobne rastline pa ohranimo bolj sveže, če jim od časa do časa umijemo liste s kosmom vate, namočene v mlačni vodi.

* * *

Če s prevročim likalnikom zasmodimo tkanino, ostane grd, rumen madež. Pomagamo si tako, da stepemo beljak in sol ter rumeno mesto namažemo. Pustimo nekaj minut, nato izperemo z mlačno vodo.

* * *

Ko pripravljamo solato, jo z oljem zabelimo prav nazadnje. Najprej solato osolimo, nato damo kis, šele nato olje.

* * *

Če hočeš, da bo juha manj mastna, položi na vrh lonca kos kuhinjskega krep-papirja.

* * *

Na dežnikih se kaj radi pojavijo madeži. Prerežemo limono in drgnemo madež, dokler ne izgine. Nato skrtajmo z raztopino pralnega praška in krtačko za nohte. Končno madež izplaknemo in razpneemo dežnik, da se posuši.

* * *

Leseno desko, na kateri smo rezali česenj ali čebulo, podrgnimo po pomivanju z limono, da preženemo nadležen vonj.

* * *

Kadar hočemo olupiti kuhan krompir, ga polijmo z mrzlo vodo. Lupina bo odstopila in krompir bo olupljen, kot bi mignil.

Ob desetletnici smrti ob stoletnici rojstva se MLADI

žlahtnemu spominu dveh ve duhovnikov, globokih kultu

Prof. Jakob Šolar
(Rudno 1896 - Ljubljana 1968)

»Najbrihtnejši Slovenec,« se je izrazil nekdo o tem sinu Selške doline, duhovniku in slavistu, dolgoletnem občudovanem profesorju francoščine na škofijski gimnaziji v Šentvidu pri Ljubljani, soavtorju Slovenske slovnice in Slovenskega pravopisa, markantnem javnem delavcu in kristalnem domoljubu, ki je svojo značajsko nepodkupljivost plačal z Dachauom in s povojnim zaporom. MLADIKA si šteje v čast, da more v počastitev desetletnice njegove smrti objaviti tole MOLITEV, ki jo je sestavil eden njegovih najljubših učencev: pretresljiv dokaz slovenskega in krščanskega čutenja, kakršno je prof. Šolar znal zbuhati v mladem človeku.

M O L I T E V

*Moj Gospod, zahvaljujemo se Ti, da lahko molimo:
Verujemo v občestvo svetnikov!
Tako verujemo tudi v občestvo slovenskih svetnikov.*

*Tako verujemo, da živijo z nami še naprej
slovenske matere in slovenski očetje;
ko pravimo, da jih ni več,
vemo, da so z nami.*

*Da živijo z nami tudi slovenski duhovniki in
razumniki,
ki so sile svojega srca in razuma
prelili v tisoč ljubezni
do svojega slovenskega rodu.*

*Da živiš z nami Ti, naš dragi prijatelj,
naš profesor Šolar.*

*Želel si napisati slovensko slovnico,
pa si mesto tega učil abecede nas, svoje učence,
abecede črk in abecede življenja.
Sestavljal si pridige
in poslušal grehe grešnikov in jih odpuščal.
Učil si slovnice tudi svoje preganjalce v zaporu,
z nezadržno vero, da z njo oznanjaš Kristusa.*

V govorici današnjega sveta si propadel.

*Kot v govorici današnjega sveta propada Kristus.
Kot propada že 2000 let zaradi Judežev in Pilatov.
In kot živi že 2000 let, tu na naši slovenski zemlji
zaradi naših slovenskih mater in očetov,
zaradi naših Šolarjev.*

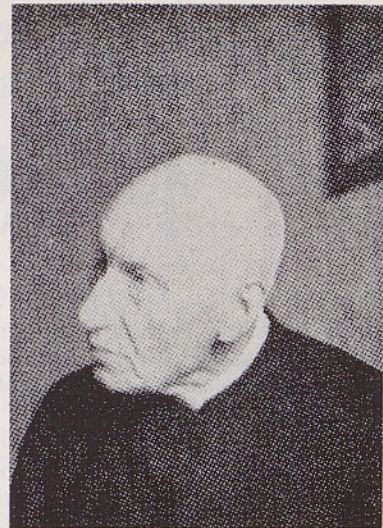
*Gospod, kako lepo je, da verujemo v občestvo
svetnikov!*

*Mi, ki smo mešanica Tvojih učencev in prijateljev,
Iškariotov in Pilatov,
Tvoji učenci, ki omagujemo pod svojo revščino
in vstajamo zaradi Tvoje svetle prisotnosti.
Kako lepo je, da vemo,
da boš vedno zmagoval,
da boš vedno klical tudi Šolarje,
da se bodo mladi še naprej odzivali Tvojemu klicu.*

*Kako lepo je, da lahko molimo:
Verujemo v občestvo svetnikov!
Ti dragi Jakob si bil neuspešen,
kot je bil neuspešen Kristus.
Ti si poznal svoje Judeže Iškariote,
si poznal svoje Pilate;
vemo, da boš vedno poznal
tudi svoje slovenske učence.*

ti Jakoba Šolarja in dr. Jakoba Ukmarja K A klanja

kih sinov Slovenije, vzornih
nikov, idealnih domoljubov

Dr. Jakob Ukmar
(Opčine 1878 - Škedenj 1971)

»Zakaj ne greste k Ukmarju?« je rekel blaženi p. Leopold Mandić nekemu spovedancu, ko je ta rekel, da prihaja iz Trsta. S tistim vprašanjem je bila podana celotna razsežnost tega znamenitega zamejca, teologa, zgodovinarja, jurista, astronoma. In kakor sta njegova MARIJOLOGIJA in ESHATOLOGIJA slej ko prej na polici slovenskih katoličanov, tako na njegovem grobu v Škedenju ne nehajo cveteti zmerom sveže rože. V počastitev stoletnice njegovega rojstva MLADIKA objavlja nekaj odstavkov iz znamenite pridige o krščanskem sožitju med narodi, ki jo je dr. Ukmar imel v italijanščini 31. maja 1931 v škedenjski cerkvi: krik krščanske neustrašnosti sredi fašistične plime.

Iz protifašistične pridige

Zbrali smo se nocoj v tej hiši božji, da slovesno zaključimo Marijin mesec, tako poln duhovnih dobrot, za katere se naj dviga iz naših src goreča zahvala Bogu in njegovi sveti Materi ...

... Zato sem se radi sedanjih velikih duhovnih potreb odločil, da vam nocoj, ob tej lepi priliki, obrazložim veliko zapoved krščanske ljubezni; zapoved, ki je sedaj po narodnostnih bojih žal tako sramotno poteptana ...

... Zdaj torej, spričo teh dokumentov večne resnice, pozivam vse tiste nacionaliste naših dni, ki oznanjajo sovraštvo do drugih narodov, ki bi hoteli zabraniti, da bi se govorilo ali molilo ali pelo v drugem jeziku, ki bi hoteli celo onemogočiti, da bi drugi poslušali božjo besedo v svojem jeziku, vse te pozivam, naj pridejo in naj nam razložijo, kako je to njihovo ravnanje združljivo z Jezusovo postavo. Pa dobro vem, da tega ne bodo zmoгли, ker božja beseda jasno zavrača njih vedenje ...

... Če bi se pa hoteli opravičevati z državnimi in patriotičnimi razlogi, jim takoj odgovorjam, da se zelo motijo, če mislijo, da veljajo za državo ali domovino drugačna moralna načela, ki se morebiti ne strinjajo z načeli naravne in pozitivne krščanske

postave, in da dosledno kako dejanje, ki je samo na sebi grešno, lahko postane čednostno dejanje, če se zvrši iz ljubezni do domovine ...

... Eni pravijo: Kar odpravimo slovensko pridigovanje, ker v tej pokrajini že tako vsi razumejo italijansko. — Pustimo na stran vprašanje, koliko slovenski ljudje razumejo italijansko, in ne glejmo za zdaj na dejstvo, da mnogi ne poznajo italijanščine dovolj za svoje duhovno vodstvo, pustimo tudi vneymar pravno dejstvo, da je edinole cerkvena oblast pristojna določati način pridigovanja, vas vprašam eno samo reč: ali je res, da, če se človek nauči drug jezik, zgubi pravico do svojega? ...

... Zato vam ob sklepu še enkrat rečem: če hočete biti razumni ljudje, pravi katoliki in dobri patrioti, spoštujte naravne pravice državljanov drugega jezika. Eno samo maščevanje vam je dovoljeno nad Škedenjci slovenskega jezika in to maščevanje vam priporočam tudi od svoje strani. Ko je italijanska služba božja, napolnite vi, Škedenjci italijanskega jezika, to župno cerkev tako, da ne bo mogel vstopiti noben Slovenec, ker ne bo našel niti centimetra prostora. Ko boste zmožni zvršiti to maščevanje, bomo zadovoljni vsi brez izjeme, na obeh straneh.

MARTIN JEVIKAR

PASTIRČEK

Doslej smo si ogledali že devet revij, ki so začele po vojski izhajati v Trstu, a so vse imele kratko življenje, nekako do 1952, ko se je začelo majati STO. Prva revija, ki je začela izhajati takoj po vojski in se ohranila do danes, je Pastirček.

Otroški list Pastirček so ustanovili aprila 1946 slovenski kateheti v Italiji in ga namenili otrokom osnovnih šol na Tržaškem in Goriškem. Širili so ga predvsem kateheti in si hoteli z njim pomagati pri praktičnem pouku verouka. Odgovorni uredniki so bili: Mirko Rener, od marca 1949 Stanko Stanič, od nov. 1955 Franc Močnik, od okt. 1963 Dušan Jakomin.

Sprva je imel Pastirček podnaslov Otroški list. Trinajst let ga je urejal (1950-63) danes že pokojni mons. Srečko Gregorec, okt. 1963 pa so ga prenesli v Trst, mu dali podnaslov Mladinski list, vodil pa ga je in skrbel zanj dr. Jože Prešeren. Spremembo je naznačil z besedami: »Ves čas po vojni prihaja Pastirček med mladino na Primorskem. Razumljivo je, da je zrasel. Ne zadovolji se samo z osnovno, obiskovati hoče tudi srednjo šolo.«

Okt. 1976 se je Pastirček spet vrnil v Gorico, »v svoj rojstni kraj. Dolgo vrsto let je planinil na Tržaškem, kjer se je odlično počutil in imel nič koliko zvestih prijateljev, naročnikov, sodelavcev in dobrih podpornikov« (1. št. 1976/77). Ureja ga uredniški odbor: Ivo Bolčina, Mariza Perat, Ljubka Šorli, Zora Saksida in Cvetko Žbogar. Ves čas izhaja med šolskim letom, ima 8 števil, vsaka od 24 do 26 strani.

Pastirček je namenjen osnovni in srednji šoli, sodeluje odrasli in mladi, najmlajši predvsem s številnimi dopisi in pismi. Ker pa je bil v Trstu tudi nekako glasilo slovenskih skavtskih organizacij v zamejstvu, so pisali vanj in ga brali tudi skavti. Kar je dr. Prešeren zapisal za svojo dobo, velja za vse letnike:

»Kar smo v 13 letih pisali v Pastirčka, je bilo vse izvirno. Nismo jemali iz drugih listov ali knjig. Pesmi, povesti, članki, igrice, uglasbene pesmi (38 po številu) so bile posebej pripravljene za Pastirčka. Samo nekaj, tako na primer **Krvnička** in povest **Nonni in Manni v gorah** smo prevedli iz nemščine.

Pastirček je hotel svojim bravcem nuditi vse, kar jih poleg šole zanima. Prinašal je lepe povesti in pesmi. Opisoval je lepoto narave. Zadnja leta je v vsaki številki prinesel opis ene rastline in ene živali. Poročal je o skavtskem delovanju na Primorskem in razlagal skavtske vzore. Prinašal je novice o športu in vas navduševal, da bi ga gojili. Predstavljal vam je življenje mladih ljudi, ki so vzorno živeli. Opisoval je razvoj vlakov, ladij, letal, sputnikov. Pisal je o lepem vedenju. Spremljal vas je v šolskem in cerkvenem letu. Prinašal je vsakovrstne zanimivosti.«

Poleg pesmi in črtic, ki jih prispevajo tukajšnji katoliško usmerjeni ustvarjalci: Vinko Beličič, Ljubka Šorli, Bruna Pertot, Zora Saksida, Jožica Peric, Srečko Gregorec, ki je v več letnikih priobčeval ciklus **Ivček nagajivček**, Vladimir Kos iz Tokia idr., je prinesel Pastirček več celoletnih izvirnih povesti: Franc Jeza je napisal štiri: **Dogodivščine dveh dečkov**, **Domačija otrok**, **Pustolovščine v gozdu** in **Sparunove dogodivščine z Obri**; štiri danes že pokojna Dorina Konc: **Otroci v Krpanovi ulici**, **Preko petih meja**, **Živel je pastirček in Mladost med gorami**; dve Tončka Curk, ki se je podpisala N.N.: **Malemu Frančku se odpira svet in Marjetica**; po eno: Zora Tavčar: **Luč z Vrhovelj**; Tanja Rebula: **Dogodivščine Anice in Katrice**; Srečko Kopač: **Počitniški dnevnik Kopačevega Srečka**; Z. S. (Zora Saksida): **Lajnar Marión**.

Tako je izšlo 14 domačih mladinskih povesti, ki so napisane zanimivo, napeto, primerne otrokovi duševnosti, da so bravce zabavale, jim širile obzorje in jih plemenitile. S temi povestmi je Pastirček pomnožil slovensko mladinsko pripovedništvo, in če bi izšle kdaj v knjigah, bi se krog bravcev pomnožil. Z njimi pa je tudi dokazal, da imamo v zamejstvu dobre mladinske pripovednike, na kar pogosto pozabljamo, ker ocenjujejo literarne zgodovine v glavnem le literaturo za odrasle.

Pastirček govori stalno o športu, o kinu, radiu in televiziji, stalna so tudi poročila o delovanju skavtov in skavtinj. O skavtski zgodovini, skavtskih dolžnostih in podobnem je kakih deset let pisal Ivo Jevnikar, njegov brat Marjan je ob lastnih črtežih tri leta razlagal letala, avtomobile in ladje, brat Marko pa rakete in televizijo. List je seznanil bravce s Trstom in okolico, s slovensko zgodovino, obiskal je fare na Tržaškem in Goriškem, potoval je po Sveti deželji in ostalem svetu, lani se je vse leto sprehajal po Gorici in spoznaval njeno zgodovino, umetnost in življenje. Spominjal se je slovenskih slavnih mož, priobčeval njihove slike in s tem dopolnjeval šolsko znanje.

Pomembne so mladinske igre, ki jih je izšlo nad trideset. Mnoge so uprizorili po krožkih, društvih in v šolah in so žele lep uspeh. Posebej je treba omeniti tudi uglasbene mladinske pesmi, ki so jih prav tako prepevali v mladinskih zborih. Največ jih je uglasbil prof. Zorko Harej, poleg njega pa pomembnejši tukajšnji skladatelji. Tudi uglasbenih pesmi bi bilo za lepo pesmarico.

Na zadnjih straneh prinaša Pastirček pisma mladih sodelavcev. V njih pišejo o svojem vsakdanjem življenju in skušajo oblikovati samostojne zgodbe. Pisma dokazujejo, da je list mladini pri srcu, da se zanj zanima in mu skuša pomagati. Najmlajšim, ki jim dela abeceda še težave, sta navadno odmerjeni dve strani, ki sta natisnjeni z večjimi črkami.

Povest slovenskih planincev v Argentini

(nadaljevanje)

VOJKO ARKO, Bariloče - Argentina

Gorski predel, ki sta ga brata Skvarča s posebnim zanosom raziskovala in kjer sta pobrala največ plezalskih lovorik, leži med jezeroma Viedma in Argentino. Estancija (kmetija) Percivala Mastersa na koncu severnega zaliva Argentinskega jezera jima je običajno služila kot izhodišče. Kot prvi cilj je vabil iz literature poznani, nepreplezani Cerro Norte (2950 m), ki se je izkazal kot zelo trd oreh in je zahteval kar pet odprav. Vselej, kadar je Norte pokazal zobe, sta mlada plezalca v spremstvu drugih planincev, ki so bili pripravljene sodelovati, izvedla vzpone na razne oddaljene vrhove in prodrli globoko v poledenelo Kordiljero. Tako sta si nabrala vrsto prvenstvenih vzponov, ki ni izredna samo med argentinskimi andinisti, temveč med alpinisti vsega sveta. 5. februarja 1970 ob pol osmih zvečer sta slednjič dosegla svoj najbolj zaželeni cilj: po težki zahodni steni sta se prebila do vrha Cerro Norte. Zmaga je med andinisti močno odjeknila in Club Andino Bariloche, ki je odpravi botroval, jo šteje med svoje največje gorniške trofeje.

Obleganje Cerro Norte je odkrilo še drugo tehnično izredno težavno goro, ki jo je prej gorniška literatura komaj omenjala: Cerro Moyano. Tudi ta vrh, ki mu ne povsem zanesljive karte dajejo 2720 m, se dviguje v obrobem pogorju celinskega ledu med južnim zalivom jezera Viedma. Če je Norte zahteval pet odprav, ga je Moyano v tem oziru posekal. Šest ekspedij je zastoj poskušalo, šele sedma je doživela uspeh. Vztrajno sta tekmovala v poskusih Jure Skvarča in italijansko-argentinski plezalec Cesarino Fava, ki je pred leti zaradi zmrzlin izgubil prste na nogi na Aconcagui. A zato še ni opustil planinarjenja. Ker Peter ni več razpolagal z zadostnim časom — v službi Argentinskega antarktičnega instituta je izpopolnjeval svojo znanstveno izobrazbo v Evropi in na južni celini — je Jure slednjič pridobil za sodelovanje Guillerma Vieira in Hectorja Cuiñasa, ki sodita med najboljše, kar Argentina trenutno v plezalstvu premore. Z Vieirom se je Jure seznanil l. 1971, ko sta sodelovala v argentinski odpravi na Mount Everest. Argentinci so dosegli takrat v jesenskem času, po monsunskih deževjih, južno sedlo, vrha Everesta pa ne. Vendar smo tisto odpravo šteli za uspešno, ker je med plezalci vladala dokajšnja harmonija, kar se ne primeri vselej v tako številni družbi in v tako napornih podjetjih.

Povezava med Juretom in obema Argentincema je resnično porodila pričakovani izid: 2.2.1976 so Jure Skvarča, Guillermo Vieiro in Hector Cuiñas dosegli vrh Cerro Moyano po izredno težavni plezariji. Skvarčevo planinsko raziskovanje predela med jezerom Argentino in Viedma je

bilo s tem smiselno in športno zaključeno in v bodočnosti se bosta plezalca — zdaj že oba v službi in poročena — lahko posvetila drugim nalogam.

V množici vrhov, ki sta jih brata Skvarča v Južni Kordiljeri v prvenstvenih vzponih zmogla, so gore, ki še niso nosile imena in jih je bilo potrebno na kak način nazvati. Med raznimi novimi imeni sta Peter in Jure uporabila tudi nekatera, ki vežejo na slovensko tradicijo. Tako sta predložila za vrh v sklopu celinskega ledu naziv »29. de octubre« v spomin na slovenski narodni praznik, ki ga izseljenci praznujemo (prva slovenska vlada l. 1918), in pa imena Cerro Vivod, Cerro Tomek in Cerro Pangerc, v spomin na slovenske planince, ki so se v Patagoniji ponesrečili.

Sunkovit dvig Skvarčeve naveze iz skrajno neugodnih razmer na nebes argentinskega andinizma je spremljal njun vsestranski uspeh v študiju in poklicnem delu. Fanta sta prišla v Argentino skupaj z materjo l. 1956. Njun oče je padel v vojni — bil je med vrnjenimi domobranci — in osiroteli družini so izposlovali dovoljenje za vselitev v Argentino sorodniki. V Buenos Airesu sta se sama preživljala in skrbela za mater, pa sta vendar dokončala srednjo šolo in univerzo ter dosegla akademske naslove. Čeprav sta za planinsko delavnost dobila nekaj podpore s strani planinskih društev (zlasti jima je šel na roko bariloški Club Andino, v mejah možnosti tudi SPD), sta vendar v bistvu ostala samorastnika, navezana na lastno iznajdljivost in trmo. Posebno v začetkih je bila njuna želja po delovanju dosti večja kot dane mož-

Taborišče I na Cerro Norte
V ozadju Cerro Moyano

nosti, saj se javna podpora začenja vedno šele takrat, ko lahko kaj pokažeš. Zato bi za sklep poglavja napisal, da je tudi nad tema dvema slovenskima gomnikoma kot prej nad bariloško »šumo« lebdela senca skalaša-filozofa iz Solkana. Samo jugovska volja in zagnanost ju je privedla skozi vse ovire in zapreke do zadnjih planinskih ciljev.

III. NAJNOVEJŠA DOBA

Po daljšem razdobju, ko o argentinskem slovenskem planinstvu z izjemo Skvarčevih odprav ni bilo dosti slišati, smo zadnja leta spet lahko našli v poročilih o argentinskem gorskem športu slovenska imena. Seveda govorimo zdaj o mladini, rojeni v Argentini. Ti fantje in dekleta po večini še dobro govorijo slovensko, a štejejo južno republiko za svojo pravo domovino, še bolj kot mi starejši, ki smo se na južni polobli tudi docela udomačili in se povsem znašli v Patagoniji, kjer stoje naši domovi.

Najprej so se slovenska imena pojavila v smučanju, prav kot se je to zgodilo pred tridesetimi leti. Številni tekmovalci otroških smučarskih razredov so se dobro odrezali in nekateri so naglo napredovali. Matjaž, Martin in Marko Jerman so tekmovali za Argentino v Skandinaviji in alpskih deželah v smučkem teku, Janez in Veronika Flere pa zastopata deželo v alpskih disciplinah. Na katedralskih smučiščih so postali poznani v spustih Bačerjevi in Černigojevi fantiči, v smučkem teku pa Klemen Arko in Arnškova dekleta, ki pionirsko uvajajo to disciplino med bariloškim ženskim svetom.

Skoraj vsi otroci slovenskih staršev v Bariločah so se privadili goram. A edini, ki se ukvarja s plezanjem, je Tonček Arko. S šestnajstim letom je preplezal katedralski stolp in s sedemnajstim Slovenski zvonik. Poleg tega je opravil še nekaj drugih zahtevnih tur v bariloškem skalovju. Uvrstil se je med najboljše argentinske mlade plezalce, a treba je pri njem kot pri vsej omenjeni mladini, ki večinoma še ni dosegla dvajsetih let, počakati nadaljnega razvoja.

Najbolj razveseljivo se mi zdi dejstvo, da se je v zadnjem času tudi v organizacijskem smislu spet nekaj zganilo. V poletju 1977/78 smo pozidali kočico Pod skalco,

Novo »zavetišče pod Skalco Robert Petriček«
zgrajeno poleti 1977/78

ki je leta 1970 zgorela. Nova zgradba je dosti boljše in solidneje grajena, kot je bilo staro, zasilno zavetišče, ki bi mu ob nastanku tako in tako nihče ne prerokoval let, ki jih je pozneje doživel. Poglavitno delo so ob sodelovanju nekaterih že priletnih šumskih bratov in doraščajoče mladine opravili planinci, ki pripadajo vmesni generaciji in ki so se pred dobrim desetletjem preselili iz velemesta v Patagonijo. Z zagnanim in temeljitim delom so postavili spomenik slovenske prisotnosti v bariloški pokrajini, ki skupno s Slovenskim zvonikom, križem na Capilli, Tumovim stolpom in Rožmanovim znamenjem priča o slovenskem andinizmu okrog velikega jezera Nahuel Huapi.

DODATEK

Pred četrto stoletja sem zapisal: »Slovenski andinizem se je rodil v Veneti,« — in še danes lahko potrdim ta stavek, če imam slovensko planinstvo v Argentini za kolektivni pokret.

Vendar bi kronika slovenskih planincev v Srebrni deželi ne bila popolna, če bi ne omenjal še nekaj drugih rojakov, ki so hodili po Kordiljerah, še preden so se »šumski bratje« naselili pri starem Madžaru v leseni gostilnici, iz katere se je ponujal lep razgled na jezero Nahuel Huapi in na pogorje Cuyin Manzano.

V Bariločah je že dokaj pred našim prihodom postal izurjen plezalec in gorski vodnik Peter Štrukelj, doma iz Solkana. Še zdaj, ko se bliža sedmim križem, rad vodi turiste po vrhovih, zlasti na tronadorske ledenike. Štrukljev sovaščan Vladimir Brezigar je prav tako smučal in planinril, žal pa je razmeroma mlad umrl.

Potem moram seveda omeniti Jožka Kastelica, izseljenskega duhovnika, ki ga je pogubila Aconcagua v marcu leta 1940. Kastelic se je pridružil eni Linkovih odprav — tudi Link je pozneje na Aconcagui umrl — maševal na Plaza de Mulas in krenil v višine z željo, da postavi križ na najvišji vrh obeh Amerik. Dosegel je 6850 m, ostal sam v zadnjem taborišču in pobralo ga je neurje, ki se je razbesnelo na gori. Zdaj je pokopan v Puente del Inca skupaj z Linkom in drugimi žrtvami Aconcague.

V dvajsetih letih sedanjega stoletja je Vigor Domicej, primorski rojak, ki je postavil svojo tiskarno v Buenos Airesu, drugoval »očetu andinizma« Friedrichu Rei-

Zahodna stena Cerro Norte,
dan preden je bila preplezana

Društvo slovenskih izobražencev

V začetku oktobra je DSI v Trstu obnovilo svojo redno zimsko sezono. Prvi večer je bil posvečen obračunu letošnjih študijskih dni Draga 78. Navada je, da se začetek sezone idealno poveže s temami, ki so jih obravnavali v Dragi. Tako se je zgodilo tudi letos. 9. oktobra je DSI posvetilo večer svojemu neutrudnemu članu dr. Bogu Senčarju. Ob svoji sedemdesetletnici je pripovedoval spomine iz svojih bogatih doživetij, nato pa je sledil družaben večer v počastitev njegovega praznika. Naslednji ponedeljek, 16. oktobra, je društvo v širšem razgovoru poglobilo nekatera odprta vprašanja škofijskega zborovanja

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Z začetkom šolskega leta je obnovil redno dejavnost SKK v Trstu. Prvi redni sestanek je imel v soboto, 23. septembra, poslej pa se mladi, predvsem študentje, zbirajo vsako soboto ob 19. uri. Med drugim so imeli doslej na programu večer, posvečen reformi višje srednje šole, o čemer je predaval prof. Maks Šah; ogledali so si Chaplinov film »Diktator«; srečali so se z izvoljenima predstavnikoma Slovenske skupnosti Alešem Lokarjem in Bojanom Brezigarjem; zadnjo soboto in nedeljo v oktobru pa so posvetili spoznavanju Slovencev v Beneški Sloveniji. V soboto je o njih predaval Sergij Pahor, v nedeljo pa so se z avtobusom podali v Čedad in Landarsko jamo.

v Trstu. Sledilo je naslednji ponedeljek predavanje, ki je bilo pravo logično nadaljevanje letošnjih pogovorov v Dragi. Predaval je tržaški škof Lorenzo Bellomi na temo »Kristjan in marksizem«. Škof je dokazal nezdržljivost krščanstva in marksizma, ki se širi predvsem zaradi nedoslednosti kristjanov. 30. oktobra se je društvo spomnilo 100-letnice rojstva dr. Jakoba Ukmarja. Na spominski proslavi, pri kateri je Livij Valenčič prebral odlomek iz njegovega govora, je prof. Alojz Rebula podal nekaj občutenih strani iz dnevnika, v katerega je vestno zapisoval obiske pri msgr. J. Ukmarju.

SLOVENSKI ZLATNIKI IN SREBRNIKI

V počastitev 60-letnice osvoboditve izpod avstro-ogrškega jarma so v Kanadi dali pobudo za izdajo serije šestih zlatnikov in srebrnikov v nakladi 580 oziroma 500 kovancev. Na kovancih so upodobljene razne osebnosti iz slovenske kulturne zgodovine, od Prešerna do Cankarja in Barge. Informacije daje dr. Peter Urbanc, 1 Daleberry Place, Don Mills, Ont. M3B 2A5, Canada.

JUST LAVRENČIČ — SEDEMDESETLETNIK

23. oktobra je praznoval 70-letnico Just Lavrenčič, zborovodja in organist v župni cerkvi na Katinari. Jubilantu iskreno čestitamo!

BENEŠKA SLOVENIJA

Novi Matajur z dne 15. oktobra objavlja izredno zanimivo, a tudi žalostno statistiko o prebivalstvu tistih krajev. Statistika kaže, kako je prebivalstvo v Benečiji od leta 1911 stalno in redno padalo. Od skupnega števila 28.858 so jih leta 1931 našteali še 25.708, leta 1951 še 24.763, leta 1961 še 21.291, leta 1971 pa skoraj polovico manj, to je samo še 13.845. V naslednjih letih je število prebivalstva še vedno padalo.

HRANILNICA NA OPČINAH

Hranilnica in posojilnica na Opčinah praznuje letos 70-letnico svojega obstoja. Denarni zavod, ki se je v zadnjih letih izredno razvil in razširil, je lahko v ponos Opencem, ki so mu postavili temelje za sedanjo razvejano dejavnost.

ULICA HENRIKA TUME

V naselju Sv. Ane v Gorici so ulico poimenovali po Henriku Tumi. Doslej sta v Gorici le dva Slovencev imela posvečeni ulici: to sta bila Lojze Bratuž in Anton Gregorčič.

PETI SENJAM BENEŠKIH PESMI

V nedeljo, 22. oktobra, je bil na Lesah v Beneški Sloveniji peti sejem beneških pesmi v priredbi prosvetnega društva Rečan. Predstavili so deset novih pesmi, prireditvi pa je sledilo zelo veliko mladih. Prireditelj je posnel tudi tržaški radio.

Povest slovenskih planincev v Argentini

chertu pri raziskavanju ledenikov v Osrednjih Kordiljerah. Domicljeva sinova Sergio in Jorge sta sodelovala z Avstrijcem Hiasom Rebitschem pri vzponih na visoke in puste gore atacamske puščave (sverovzhod Argentine, provinci Jujuy in Salta) in pri arheoloških izkopavanjih. V teh predelih so namreč že v časih inškega cesarstva Indijanci obiskovali najvišje vrhove in moderni andinizem je samo ponavljal vzpone izpred stoletij. Sergio Domicelj je poleg tega več let opravljal posle tajnika Argentinske planinske in smučarske zveze in pripomogel k napredku argentinske planinske organizacije.

Domicljevi otroci nič več ne govorijo po naše. Njihova mati ni bila Slovenka in jezik domače hiše smo že v Sloveniji imenovali »materinski«. Isto pot bo šlo v naslednjih generacijah vse izseljenstvo, kot je to naravni razvoj v vseh ameriških državah. Vendar bo spomin na slovenski andinizem, ta bujni »quintral« (živordeči cvet) na debli patagonskega gorniškega »maitena« (maitenus boaria - košato drevo svetlosivih listov), še dolgo ostal med argentinskimi andinisti. In morda tudi slovenskim alpinistom v Evropi naša dejavnost ne bo nepoznana, razen če bo minister Gregor dal kaj drugače v bukve zapisati, kot to pravi v Martinu Krpanu moj dolenski rojak France Levstik.

Fotografije, s katerimi smo opremili te članke, so izvirne in so jih posneli slovenski planinci v Argentini.

ŠKOFIJSKO ZBOROVANJE

Kot znano, bo od 7. do 10. decembra tržaško škofijsko zborovanje »Krištjani iz oči v oči«. Ob tem zborovanju za prenovno tržaške cerkve so v teku razne okvirne prireditve. Nekatere so se že zvrstile, druge pa se bodo: v soboto, 18. novembra, ob 20.30 »Marijanski večer« z recitacijami in petjem v cerkvi sv. Marije Snežne; v nedeljo, 26. novembra, ob 17. uri v Kulturnem domu revija cerkvenih pevskih zborov; v nedeljo, 3. decembra, ob 10. uri otroška matinea, na kateri nastopata tudi mladinska zbora iz Mačkolj in Sv. Križa; v ponedeljek, 4. decembra, ob 20.15 v dvorani Slovenske prosvete v ulici Donizetti 3 večer na temo Slovenski ustvarjalci v pesmi in besedi.

STOLETNICA TABORA V DOLINI

V Dolini pri Trstu so 21. in 22. oktobra slovesno proslavili dve pomembni stoletnici: stoletnico tabora, za katerega je pred sto leti dal pobudo takratni dolinski dekan Jurij Jan, in stoletnico prosvetnega društva Valentin Vodnik. Društvo je ob tej priložnosti izdalo droben zbornik, višek proslav pa je bil v nedeljo, ko so med kulturnim sporedom nastopili trije govorniki: dr. Joža Vilfan, Miroslav Košuta in župnik Albin Grmek.

† ROMAN MALAVAŠIČ

V Jolietu v ZDA je v začetku junija umrl tamkajšnji priljubljeni župnik slovenske fare sv. Jožefa Roman Malavašič. Na tej župniji je služboval od leta 1950.

SPOMENIK ALOJZU GRADNIKU

V nedeljo, 15. oktobra, so v Novi Gorici odkrili doprsni kip pesniku goriških Brd Alojzu Gradniku. Pobudo za postavitve kipa je dal Klub starih goriških študentov, ki je sprožil že več podobnih akcij.

† Dr. BRANKO MIKULETIČ

V Milanu je konec septembra umrl odvetnik dr. Branko Mikuletič, sin znanega pravnika dr. Fortunata Mikuletiča. Rodil se je v Trstu leta 1915, a se je z družino umaknil pred fašizmom v Jugoslavijo.

BOŽIDAR BAJUK — SEDEMDESETLETNIK

V Argentini je 4. junija letos praznoval 70. rojstni dan Božidar Bajuk, profesor klasičnih jezikov in slovenščine. Bil je profesor že pred vojno v Jugoslaviji, po revoluciji pa se je izselil v Argentino, kjer se je zaposlil kot knjižničar na univerzi. Vsa povojna leta se posveča kulturnemu in vzgojnemu delu. Vodi tudi pevski zbor, ki goji narodno in nabožno petje.

† Dr. FRANE TONČIČ

Po krajši bolezni je v začetku novembra v Ljubljani umrl znani tržaški odvetnik dr. Frane Tončič. Star je bil 85 let in je bil v naši javnosti visoko cenjen ne samo zaradi strokovne podkovanosti, ampak tudi zaradi poštenosti in premočrtnosti, zaradi katerih so ga spoštovali tudi italijanski kolegi. Bil je zaveden Slovenec in je kot odvetnik in kot človek naredil zelo veliko dobrega za naše ljudi. Do svoje smrti je bil predsednik društva Pravniki v Trstu.

TRŽAŠKI ŠKOF V LJUBLJANI

Tržaški škof Lorenzo Bellomi je 26. oktobra obiskal ljubljanskega nadškofa in metropolita dr. Jožeta Pogačnika. Dostojanstvenika sta se med drugim pogovarjala tudi o težavah slovenske cerkve v zamejstvu. Škof Bellomi je ljubljanskega nadškofa povabil na obisk v Trst. Nadškof Pogačnik je vabilo sprejel. Kolikor nam je znano, je to prvi obisk tržaškega škofa pri slovenskem dostojanstveniku v Ljubljani. Na posnetku nadškof Pogačnik in škof Bellomi.

Podpirajmo naše domove

V tridesetih povojnih letih smo na Tržaškem zgradili lepo število domov. Te stavbe služijo v razne kulturne in verske namene. Morda pa smo jih zgradili preveč, ker danes lahko ugotovljamo, da jih ni lahko stalno polniti. Pa vendar: vsaka skupnost ima pravico do svojega hrama, do svoje strehe, do svojega zbirališča. Edina naša slabost je, da nas ni veliko in da moramo zato napenjati več sil in več žrtvovati, če hočemo obdržati tisti navdušeni polet, s katerim smo začeli delati prva leta po vojni. Tudi za svoje domove moramo več žrtvovati. Vzdrževanje prostorov stane; dohodki so skromni ali jih skoraj ni; podpore, ki smo jih deležni, odkar obstaja dežela Furlanija-Juljska krajina, so kljub inflaciji in naraščanju cen že leta iste. Nekateri domovi so še tudi zadolženi, tako Marijin dom pri Sv. Ivanu, naš osrednji sedež v ulici Donizetti itd. Zato je nujno, da za te prostore več prispevamo tudi sami. Imamo razne nabirke skozi vse leto. Darujemo za misijone, za naš tisk, za Marijanišče ... Alj ne bi lahko enkrat na leto sprožili nabirko tudi za naše domove?

—o—

V oceno smo prejeli:
EUROPA ETHNICA, 3/1978, Wien
MEDDOBJE, št. 3, Buenos Aires 1978
UTRIPI, zbornik Slov. prosvetne matice, Trst 1977-78
Neva Godnič: VUKOV SLOVAR IZ LETA 1864: slovenska imena na -ar, Trst 1978 (Popravljen in dopolnjen ponatis iz Primorskega dnevnika)
TRŽAŠKO OZEMLJE, Zemljevid in seznam krajevnih in ledinskih imen, Slovenska matica - Ljubljana in ZTT - Trst, 1977

Drobci iz manjšinskega sveta

ŠTUDIJA O ŠOLSKIH OKRAJIH

Že pred meseci je izšla študija o potrebnosti samostojnih šolskih okrajev za slovenske šole, ki jo je napisal tržaški vseučiliški profesor Daniele Bonamore (*Distretti scolastici e scuole con lingua d'insegnamento slovena*, Rivista giuridica della scuola, anno XVI, fasc. 6, novembre-dicembre 1977, str. 707-760). Študija je bila še pred izidom znana, saj so ob razpravah o šolskih okrajih krožile kopije krtačnih od-tisov, velik pomen pa ima tudi danes, ker pač vprašanje avtonomije slovenskega šolstva ni rešeno.

Avtor v 18 poglavjih opisuje zgodovino povojnega slovenskega šolstva v Italiji in njegove pravne temelje, o čemer napoveduje tudi lastno samostojno knjigo, nato preide k prikazu nastanka in pomena šolskih okrajev (o katerih se razpravlja po Italiji vsaj od leta 1963). Pred tem tudi vsestransko opisuje življenje, razžirjenost in ustanove slovenske manjšine.

Ob opisu posameznih pristojnosti šolskega okraja našteva značilnosti in zahteve manjšinskih šol, tako da s praktičnimi razlogi, s samimi cilji okrajev in z načeli pravičnosti utemelji potrebo po okrajih samo za slovenske šole. Mešani okraji so po Bonamorejevem mnenju celo protizakoniti. Prvič zato, ker bi se postavili v nasprotje z meddržavnim in ustavnim načelom manjšinske zaščite; drugič pa zato, ker bi nasprotovali določilom pooblaščne odredbe, ki zahteva upoštevanje družbenih, gospodarskih in kulturnih značilnosti pri določanju obsega šolskih okrajev.

Bonamore na podlagi črke odredbe, ki ne dopušča okrajev, ki bi presegali pokrajinske meje, predlaga dva slovenska okraja — v Trstu in v Gorici; na podlagi duha odredbe pa je prepričan, da sta taka okraja ne le dovoljena (brez sprememb pooblaščne odredbe), temveč obvezna. Zato se ne ogreva za »deželni« samostojni slovenski okraj, pripominja pa, da bi se posamezne bodoče slovenske šole v videmski pokrajini lahko priključile goriškemu okraju, ker bi bilo to po odredbi možno. Še manj pa se ogreva za mešane okraje, zato razlaga člen 34 odredbe 416/74, ki pridržuje četrtino predstavnikov učnega osebja in petino predstavnikov staršev in dijakov slovenski manjšini, le kot minimalno zaščito. Poleg tega poudarja, da se besedilo istočasno nanaša na pokrajinski šolski svet, ki pač mora biti skupen, in na šolske okraje.

Ob koncu se prof. Daniele Bonamore ustavlja ob upravnem postopku za ustanovitev okrajev. Po njegovem spoznanju je možna pritožba tako proti predlogu deželne uprave kot proti dekretu ministra za šolstvo, ki bi ne upoštevala zahteve po dveh slovenskih šolskih okrajih. Časopisi so pred meseci poročali, da se taka pritožba pripravlja.

V študiji in v opombah so omenjena tudi številna slovenska dela. Besedilo je jasno, a nekoliko razvlečeno in avtor se tu pa tam ponavlja.

MINORANZE A CONFRONTO

Strokovnjak za politično geografijo, univerzitetni profesor v Trstu in v Vidmu Giorgio Valussi je spomladi izdal knjigo *Minoranze a confronto* (Contributi alla geografia delle minoranze etniche sui due lati della frontiera italo-jugoslava, Pubblicazioni dell'Istituto di Geografia della Facoltà di lingue e letterature straniere dell'Università di Udine - 3, Udine 1978, 67 str.).

V njej sta natisnjeni dve avtorjevi predavanji z manjšinske predkonference in konference v Trstu, nato dva članka iz revije *Trieste*, medtem ko sta nova uvod in sklepno poglavje. Veliko je grafikonov, zemljevidov in tablic. V teh dveh besedilih najdemo tudi razlago naslova. V uvodu Valussi opiše svoje dosedanje zanimanje za manjšinska vprašanja. Pri tem velja omeniti, da je njegova študija o številu in položaju Slovencev v Italiji izšla v prvem zvezku te zbirke (istočasno tudi kot posebna publikacija *Gli Sloveni in Italia*, LINT, Trieste, 1974, 120 str.). V uvodu je dalje opis stikov med zemljepisci iz Slovenije in Furlanije-Juljske krajine. Ob omembi tržaške manjšinske konference pa prof. Valussi poudarja, da je takrat prišel do spoznanja, da je njegovo delo bolj potrebno italijanski manjšini v Jugoslaviji kot pa slovenski v Italiji, na položaj katere sploh gleda preveč optimistično. To je razvidno tudi v sklepu, kjer je upravičeno zaskrbljen za usodo italijanskih sonarodnjakov v Jugoslaviji, le bežno pa omenja videmsko pokrajino in meša manjšinsko zaščito, ki jo nudi italijanska država slovenski manjšini, s svoboščinami, ki jih priznava ustava vsem italijanskim državljanom in ki se jih Slovenci skušamo polno posluževati, a zato še niso kak privilegij manjšine. Ravno tako ne more pripisovati nekaterih značilnosti jugoslovanske ureditve oviranju manjšine, ker veljajo za vse državljane (npr. vpliv na vodstva združenj Italijanov ipd.). Zato motijo nekatere primerjave, ki nehotе prebujajo načelo recipročnosti. Zavzemanje za pravice lastne manjšine je vedno bolj prepričljivo, če izhaja iz načel pravičnosti, enakopravnosti, posebne zaščite ipd. Tega se, resnici na ljubo, avtor dosledno drži v posameznih študijah.

Prvi je naslov *Per lo studio della minoranza slovena in Italia*, prebral jo je 15. novembra 1973 na pripravljalnem sestanku za manjšinsko konferenco. V njej našteva vprašanja, ki so po njegovem mne-

(Dalje na naslednji strani)

Staro in novo

O NARAVI IN ČLOVEKU

Med manj znana čutila nedvomno spada ČUT ZA RAVNOTEŽJE ali bolje za navpičnico.

To čutilo, zelo razširjeno v živalskem svetu, celo bolj od tradicionalnih pet, je za nekatere živali naravnost življenjskega pomena. Kakšno korist bi imel mehkužec, ki bi se pred roparji zaril v pesek na morskem dnu, če bi potem, ko bi bila nevarnost mimo, ne mogel iz njega, ker bi ne očil, kaj je gor, kaj dol?

Tudi človek ločuje, kaj je navpično in kaj ni, s posebnim organom, nastanjenim v ušesu. Vendar pa prihaja temu organu za ravnotežje na pomoč vid: ta se neprestano opira na okoliške predmete: na vogale sobe, na drevesa, na obzornico in na marsikaj še.

Da bi preizkusil odnose med obema čutiloma in zvezo med njima, je ameriški profesor Witkin posadil, pravzaprav zavezal razne osebe na gibljiv stol. Osebo in

stol je postavil v večji zaboj, ki je imel ves videz sobne notranjščine. Nato je »sobo« neodvisno od stola in tudi stol sam poljubno vrtel in premikal vse dotlej, ko je oseba izjavila, da sedi čisto navpično, »pokonci kot pri kosilu«.

In rezultati? Le malokdaj se je subjektivno navpičnica ujemala z dejansko. Zgodilo se je celo, da je tvorila s pravo navpičnico kot 52 stopinj!

Ena in ista oseba je pri ponovnih poskusih več ali manj vztrajala pri opisanem kotu, zaradi česar smemo tega vzeti za individualno konstanto.

Zaključek, ki so ga strokovnjaku navdihnili poskusi, je, da se ljudje delijo na neodvisne od vidnega okolja in na odvisne od vidnega okolja ter seveda na vmesne kategorije. Prvi — neodvisni — naj bi tudi po značaju in obnašanju bili neodvisni od ambien-

ta, mode, soljudi; bili naj bi samostojnejši in ustvarjalnejši, vendar tu pa tam že odljudni.

Drugi (sem naj bi spadale bolj ženske kot moški in vsi otroci do 8. leta) seveda ravno obratno.

Zanimivo je, da se po 17. letu odvisnost čuta za ravnotežje od vidnega okolja pri velikem številu ljudi zopet poveča. Ali sovpada povratek v odvisnost s trenutkom, ko nas večino vsrka »establishment«?

—o—

Zlato in uran sta prvini, ki se jih drži nekakšno prekletstvo: prva je bila od nekdanj povod za vojno, druga pa utegne postati v njej strašno orožje. Po mnenju znanstvenikov pa bi na planetu, kakršen je naš, obe prav lahko izostali. Zakaj? Kako sploh nastanejo prvine?

Komaj rojena zvezda je iz vodika. Ta se v pogojih visokega pritiska in temperature, kakršna

Drobcji iz manjšinskega sveta

nju bistvena pri razpravljanju o zaščiti manjšin: vprašanje asimilacije, ugotavljanja manjšin, manjšinskega ozemlja, preraščanja starih pogledov politične geografije, ki je gledala v manjšinah le nevarnost za državne meje.

Sledi razprava *Il confine aperto tra Italia e Jugoslavia e il ruolo delle minoranze*, ki jo je Valussi sestavil za manjšinsko konferenco skupno s prof. Vladimirom Klemenčičem iz Ljubljane. Razprava je znana, saj je imela velik odmev. Ob poudarjanju pomena vezi manjšine z lastno matico se vprašuje o vlogi meje, ki ju ločuje, ter opisuje negativne posledice zaprte meje ter pozitivne sadove politike odprte meje tako za prebivalstvo na splošno kot predvsem za manjšine.

Naslednji dve poglavji sta posvečeni šolstvu italijanske manjšine v Jugoslaviji (*La scuola italiana in Istria, Il gruppo etnico italiano nella Repubblica Croata*), k čemur se avtor vrača z najnovejšimi podatki v sklepni besedi. Tako zvemo, da je bilo v Sloveniji in na Hrvaškem v šolskem letu 1977/78: 21 otroških vrtcev (428 otrok), 28 osemletk (1.109 učencev) in 8 višjih šol (530 dijakov). Šole so

po Valussijevem mnenju najvernejši pokazatelj položaja kake manjšine. In pri Italijanih v SRS in SRH število vpisanih v obvezne osemletke stalno upada: leta 1969-70 — 1.598, leta 1974-75 — 1.326, leta 1975-76 — 1.230, leta 1976-77 — 1.178, leta 1977-78 — 1.109. V zadnjih letih so morali zapreti dve osemletki, odpadlo je več prvih razredov, število upada po vseh občinah, razen na Reki. Veča pa se število vpisov v vrtcih in na višjih šolah, kar pa ne daje prave slike. Položaj na Hrvaškem se je izboljšal, a je še vedno slabši kot v Sloveniji, pravi Valussi. Razlogov za upadanje števila otrok je več: sorazmerno staro italijansko prebivalstvo, stiki z Italijo in samoupravljanje ostajajo preveč formalni, predvsem pa manjka narodne zavesti, čemur po Valussijevem mnenju botrujejo malodušje, razpršenost manjšine, majhen ugled Italije, mešani zakoni, omejena veljava italijanščine v službah, na univerzi ipd. Valussi predlaga izboljšavo šolskega omrežja in poučevanja (učno osebje je — zaradi maloštevilnosti kadrov — le delno italijansko), okrepitev sredstev javnega obveščanja, povečanje denarnih pomoči italijanskim društvom, okrepitev samoupravljanja Italijanov, več stikov z deželo Furlanijo-Julijsko krajino. (se nadaljuje)

vladata v zvezdni notranjščini, zli-va v helij (zlitje ni pesniški, ampak strokovni izraz za posebno jedrsko reakcijo, tisto, ki se odigrava v vodikovi bombi). Pri tem se sprošča ogromna energija: iz enega grama vodika nastane skoraj en gram helija in energija kakih 200.000 kilovatur!

Ko v zvezdnem jedru začenja kopneti zaloga vodika, se zvezda močno skrči, temperatura in pritisk pa poskočita na še višje vrednosti: to pa sta pogoja za nova zlitja in za rojevanje novih, težjih prvin.

Postopek pa ne more v nedogled tako naprej. Prvine z večjo atomsko težo kot železo, ki bi tako nastale, bi sproti tudi radioaktivno razpadle. Od železa naprej je potreben nov mehanizem; ta naj bi bil zajetje nevtronov, to je jedrskih delcev z atomsko težo ena. Ko pa pridemo do še večjih atomskih tež, tudi ta mehanizem v običajnih pogojih odpove: novonastale prvine sproti razpadajo v lažje.

Edinole izredno gosto bambardiranje z nevtroni, tako, kot ga lahko servirajo le »zvezde v eksploziji«, tkim. supernove, more vzdrževati gradnjo težjih prvin. Od »bližine« take supernove našemu soncu je bil torej odvisen nastanek na njem (in zato na naši zemlji) zlata in urana!

—o—

Jeziki severnoameriških Indijancev (enemu izmed njih je na-

pisal prvo slovnico in slovar naš svetniški kandidat Baraga) so odigrali velikansko vlogo v jezikoslovju. Po enem njihovem preučevalcu, Whorfu, razlike med katerimakoli indoevropskima jezikoma (torej tudi med slovenščino in armenščino!) naravnost zbledijo spričo razlik z jezikom, kot je Hopi. Ta jezik izdaja pojmovanje, po katerem naš svet ni svet stvari, ampak SVET DOGODKOV!

Po istem jezikoslovcu ni zato nikogar, ki bi v opisovanju sveta bil popolnoma prost (jezikovni relativizem), saj ga pogojuje lasten jezik. Še najbolj svoboden bi bil, kdor bi enako temeljito obvladal nekaj ducatov najraznovrstnejših jezikov. Takih vseznalcev pa, pravi isti avtor, ni.

—o—

Vedno znova nas BESEDE presenečajo z nepričakovanimi sorodstvi oblik in pomenov.

Kdo bi na primer brez daljše-ga preudarka spravil v zvezo slov. *ženo* in angl. *queen* »kraljico«? In vendar izhajata iz istega korena, skupnega tudi grški *giné* »žena« (n.pr. ginekologija).

Ali pa beseda *mati* in *Madeira* (otok)?

Mati je beseda, ki tako ali drugače nastopa v vseh indoevropskih jezikih. Latinščina je izvedla iz nje izpeljanko *materia*, ki je prvotno pomenila »poganjek, mladiko sadnega drevesa«, nato »les«, še pozneje »material, snov, material«. Portugalščina je v svoji ma-

deiri obdržala pomen »lesa«. Zdaj razumemo, da se je Portugalcem, ko so v začetku 15. stoletja ugedali pred sabo otok, porasel z bujnim rastlinstvom, kar samo utrgalo iz junaških grl: Madeira.

Na prvi pogled nesprejemljiva je tudi pomenska zveza med *mrho*, *Markomani*, *maršalom* in *mascalzone*.

Nanjo pa pristanemo, brž ko izvemo, da prihaja slov. *mrha* iz (starovisoko) nemškega meriha »kobilica«, ta pa iz keltskega mark »konj«. Potemtakem so bili Markomani enostavno »jezdci«. Pisani viri nas nadalje poučijo, da je mar-skalk (tudi mar-stall) pomenil »konjušnika«. Italijanski *mascalzone* pa je popačenka iste besede, ki se je sprva glasila *mariscalco*.

V navedenih primerih sta obliki besed kolikor toliko blizu, le pomena obeh se močno razhajata. Priča pa smo tudi obratnemu primeru besed, ki pomenita popolnoma isto, le obliki sta si na prvi pogled daleč narazen.

Tako nihče ne čuti, da bi bili besedi *jeza* in *ira* oblikovno blizu. Toda v starem rimskem komediografu Plautu namesto *ira* beremo še *eira*. Dalje je polno latinskih besed doživelo tkim. rotacizem: s se je v njih spremenil v r. Zato lahko sklepamo na še zgodnejši stadij: *eisa*. Med njim in našo *jezo* pa je razlika že tako neznatna, da jo vsakdo hote in vede premosti.

MARTIN JEVNIKAR

ZAMEJSKA IN ZDOMSKA LITERATURA (nadaljevanje)

Slavko Srebrnič: Argentinsko slovenski odmevi

Goriški rojak Štefan Tonkli, s pesniškim imenom Venceslav Sejavec, Niko Kotnik in Slavko Srebrnič, je izdal letos v Gorici novo pesniško zbirko pod psevdonimom Slavko Srebrnič: **Argentinsko slovenski odmevi** (64 strani,

34 pesniških naslovov). Tako je po zbirkah: **Pesmi** (1934), **Bežni oblaki** (1948), **Kaj si, bolečina?** (1969) in **Na križpotjih cest stojim** (1976 - glej Mladiko 1977, 63-64), to že peta pesniška zbirka. Vse so izšle v zamejstvu, prva v

Trstu, ostale v Gorici, vse pod psevdonomom in vse je sam založil. Tudi to kaže na težave zamejskega ustvarjalca.

Vsaki Tonklijevi zbirki daje pečat obdobje iz pesnikovega razgibanega življenja, zadnji bivanje v Argentini, kamor je odšel po vojni, a se je po dolgih letih vrnil in postal 1964 župnik v Mavhinjah (zdaj živi v pokoju v Gorici). Tonkli se je takoj vključil v argentinsko slovensko kulturno življenje, nova zemlja mu je dala novih pesmi in z njimi je začel zalagati predvsem Zbornik Svobodne Slovenije iz Buenos Airesa, kjer jih je v letih 1950-63 priobčil pod psevdonomom Slavko Srebrnič 28, med njimi sonetni venec mrtvi materi. Iz Zbornika jih je vzel že za predzadnjo zbirko 7, za zadnjo pa 15.

Že v prvi pesmi poje o novi domovini: »Zdaj sem tu doma, / kjer je skrajni jug, / oceana dva / pljuskata ob breg, / brez meja ravan, / velik, jasen dan, / kjer limon cvete, / sadeži goré / z oranžnih vej, / zdaj sem tu doma, / kjer se trta pne / mimo smokve v zrak / v azur brez mej.« Tu se gnetejo narodi sveta, da si zgrade drugi dom, da bodo ob žaru ognjišč spet občutili »blago slast miru«. Toda komaj je prišel v novi svet, se že sprašuje: »Me tu utrga smrt ... / Ali še kdaj uzrem / te, Slovenija ...« Zvečer se ozira v zvezdno nebo, nič več ni zvezde severnice, ki bi mu kazala pot, na južnem nebu je uzrl nov znak: »Zdaj vidim: nova stalnica / je Južni križ, vsajen v nebo, / njegova luč ne bo zašla, / z njo Bog nas vodi skoz temò.«

V novem svetu se je prebudil »iz groznih, blodnjih sanj«, ki jih je povzročila zadnja vojna, rešil se je iz potokov krvi, iz ognja, ran, iz ječ, zato bo poromal na največjo argentinsko božjo pot: »Poromal bom na božjo pot, / k Mariji pojdem tja v Luján, / za milost čudežnih dobrot / vsaj pesem dam ji, svet izbran.« Z iseljenci prosi Boga, naj ne odmakne svojih rok, ko gradijo nove domove. Tudi on si je kupil parcelo: »Dvajset krat deset, / to je zdaj moj svet, / moj dom in domovina.« Zgradil si bo belo hišico, v njej bo Svetogorska Mati, prijateljem pa bo dal pridelke novega sveta: »južne sadeže, kruh, mate«.

Ko se je tako udomačil v novem svetu, se je zastrmel v Panamericano, cesto, ki bo povezovala vse tri Amerike, in zapel ji je himno, himno svobodnim ljudem, ki bodo drveli po njej, se zbližali in gospodarsko dvignili. Drugo himno je zapel Stvarniku, ki je ustvaril mogočne argentinske gore, med katerimi se Aconcagua dotika z belo glavo sinjega neba. Nikjer še ni srečal bliže Večne moči, tu pa se je tudi ponesrečil izseljenski duhovnik Jože Kastelic. V Argentini je končno spoznal, da smo si vsi ljudje bratje in da »cel svet ni več tujina«.

Ob vraščanju v novo domovino in ob novih spoznanjih pa vidi toliko bede, toliko nesreč, rad bi jim dal svoje srce, a se zaveda, kako je nepopoln. Podoben je odkrhnjenemu listu z drevesa, hrepeni po dobrem in lepem, a če bi hotel to doseči, bi se moral vsak dan pribijati na križ. Pesmi se spremenijo v molitev, hodi po cesti, da »morda srečam Tebe«, da v njem vžge »dan kristalen«.

Pogosto se ga polašča misel na smrt. Umrl bo v jeseni, v tujini, pogrebni spev bo »šum Ria de la Plata in pampski veter v vejah evkalipta«. Ob vsem tem pa roma

misel v staro domovino, po kateri mu srce krvavi, obiskuje slepega očeta in materino gomilo.

Materi je posvetil sonetni venec **Venec na grob materi** in z akrostihom: Tebi, o draga mati, Venec smiselno razpada v štiri dele. Prvi soneti so polni žalosti in bolečine zaradi materine smrti. Umrla je daleč, še roke ji ni mogel dati, ne slišati zadnjega naročila. Samo smrt bo zacečila njegovo rano. (1.-4. sonet). V drugem delu opisuje mater, ki je »zrasla kakor smreka vrh gorà«. Nobena krovica je ni strla, bolj kot stražarji je bedela nad družino, hišo, poljem »in hkrati božjo pesem si zapela, / še ko slovensko sužnji nismo smeli«. Tudi pesnik je vedno čutil varstvo njenih rok »sredi poti črne«. (5.-9.). Čezenj se je razlilo gorje kot strup, ni duše, ki bi mu dala zdravila, tudi Amerika s svojim napredkom je brez sočutja. (9.-12.). Le njen daljni grob mu bo svetil in misel nanjo »bo rešilna skala« (12.-14.).

In spet domotožje, ki mu razjeda srce »kot strup sladak«, kot glas viliñji, sirenski, »glas davnih dedov, glas slovenski«, tujina postane mrzla, domovina pa »raj, obličje božje«. V pesmih **Zemljo pa je dal človeškim otrokom** opisuje doživlja na morju in srečo potnikov, ko se približajo Kapverdskim otokom: »človeku daje spet roko / rešiteljica zemlja«. Tudi vesoljski letalci so po povratku na zemljo zapeli »Stvarniku zahvalni psalm«. Himna je **Božična noč 1961**, ki jo doživi na morju, sam, nesrečen, a poln spominov na sveto noč doma.

Na koncu je še nekaj kraških pesmi, nato pesem ob dokončni ustalitvi primorske meje in vprašanje, kje bo čez milijardo let.

Nova Tonklijeva pesniška zbirka prinaša snovno argentinski svet, kamor je odšlo po zadnji vojni toliko Slovencev. Prikazal je novo deželo, nove razmere in ljudi, vraščanje Slovencev v ta svet, v drugem delu zbirke pa je prevladalo domotožje, osebna izpoved in spomin na umrlo mater. Zato je v prvem delu bolj nov, svež in aktualen, česar ne vidimo pri naših argentinskih ustvarjalcih, ki še vedno zajemajo iz spominov na staro domovino. Tonkli ima oko za prostrano pampo, mogočne Ande in mednarodno vele mesto Buenos Aires, posluh pa ima tudi za revščino in vsakdanjo stisko sodobnega človeka.

Sonetni venec je mojstrsko zgrajen po Prešernovem vzorcu. Pesnik je snov spretno porazdelil in prikazal tudi razmere v mladosti, ko je bilo prepovedano slovensko peti. Prav tako brezbriznost Amerike, kjer je med milijoni ljudi sam s svojo bolečino.

Pesmi so zapete v realističnem slogu, vendar je jezik izbran in prepeden z izvirnimi primerami: sadeži goré z oranžnih vej, cesta Panamericana je blisk od severa na jug, samota je vila čudesa, stojé goré v premišljevanju, led je ko mrtvec bled, srce je vesoljstva atom, visi nad prepadam večnosti, pesem naj pretoči v melodijo noč, luč vzcveti, dnevi so odcveteli, življenje je grenka, trda hrana, srce pregazila je kruta brana, veselje se je ko tolmun skalilo, neznancu boš neznana domovina, tvoj grob je varno sidro ...

Oblika pesmi je svobodna, vedno pa uporablja kitice, pogosto rimo in druge pesniške figure. Pri srcu mu je sonet, tudi moderniziran.

(Dalje prihodnjič)

Naše Slovensko gledališče naj bo predvsem naše

Te misli so me obšle, ko sem poslušala mnenja prijateljev, znancev in glasov iz množice po prvi letošnji premierski predstavi. Ob prebiranju slovenskih dnevnikov in revij, ob branju ocen, poročil in polemik v matičnem tisku lahko rečem: koliko živosti in zavzetosti je v naših gledaliških hišah po Sloveniji, koliko iskrenja. In koliko je šele ognja v mladih gledališčnikih, tja do Mladinskega gledališča. Iskanje — morda tudi ne vedno posrečeno — vendar živo. Tisto, ki išče poti k človeku in k svoji publikli. Boj za publiko, bi lahko rekli.

Pa naše gledališče tukaj? Že leta po več ali manj istem kopitu! Vrsta nenapisanih in nepotrebnih ozirov in obzirov ga hromi. Nekakšna umišljena reprezentančnost, ko da je naloga našega edinega gledališča, da je most. Most za najbolj reprezentativna dela z Vzhoda, ali vsaj iz Jugoslavije. In most za prikazovanje najboljših komadov italijanske dramatike za našo tukajšnjo in jugoslovansko publiko. To bi vendar morala biti naloga, da, celo dolžnost italijanskega Stalnega gledališča v Trstu. In to je že tudi z uspehom poskušalo in bi moralo razvijati svojo dejavnost še bolj v to smer. Nas pa prav to pretirano mostičarstvo bremeni in nam odjemlje velik kos repertoarja. Poglejmo približe nekaj zadnjih repertoarjev. V vsakem je vselej nekaj nujnih postavk (nujnih?): najprej vljudnostna poteza do večinskega naroda; nato vljudnostna poteza do matične države, nato še ena obveznost, hvala Bogu: do domačega, slovenskega dramatika (čepprav je ta pogosto hkrati hišni avtor). Potem pridejo na vrsto vse obletnice, ki jih je treba obrati, od večinskih do jugoslovanskih.

Šele za vsem tem je kaj prostora za originalno programsko politiko.

In ker tu navadno že zmanjka idej, vskočijo režiserji, ki jih zamika postaviti na oder kaj zares teatarskega, kjer bi se razživel vsi njihovi domisleki. Tu se razžive še scenariisti in kostumografi, v kolikor jim genialnih načrtov ne oskubi in pristriže blagajnik. Potem prihajajo tuji režiserji in igralci-gostje, ki se bolj ali pa tudi manj posrečeno vključijo v domači ansambel. Včasih tak režiser dokaj nesrečno zasede vloge: humorista najdemo kot Hamleta, Pepelko kot demonsko kraljico, najbolj hamletska narava pa se mora življati v Matička. Režiser ima proste roke, lahko — kakor pred leti režiser Jovanovič — postreže z lastnoročno napisano komedijo ali pa dramtizira,

postavimo, nekaj tisti predstavi podobnega, recimo zadnji pornoroman Vitomila Zupana. In kakor pred leti do kosti sleče nekaj najlepših licejk France Prešeren in jih obleče v psihedelične luči, nakar ozvoči vse skupaj s krikli in šepeti s kakšne plošče para Ginzburg. Manjka samo še abonma za nižjo srednjo šolo.

Kdo bo v tem našem templju prekucnil in razmetal, kar je treba? Bo tisti, na katerega mislim, imel dovolj oblasti in moči? Kaj ni danes v svetovni gledališki literaturi na stotine del? Dovolj je samo prelistati sporede vrste večjih in manjših sodobnih gledališč po svetu in razpolagati z nekaj znanja in nekaj jasnosti v glavi; kdo smo, kje smo, kaj hočemo, komu je naš oder namenjen; pa seveda nekaj teatarskega čuta. Tako bi res ne smelo biti težko sestaviti bogat, zanimiv spored. Recimo kakšen klasik ob sodobnem avtorju, ki ima res kaj povedati. Zahteven ali angažiran pisec ob mojstru teatarskega eksperimenta. Socialna in idejna drama ob pikri ali bleščeči komediji ali ostri satiri. Pa razpon od vzhodnoevropske do zahodnoevropske dramatike, mimo skandinavske do latinoameriške, pa afriške, azijske. Pa

še nekaj pietete do naših narodnih svetinj, tudi če niso tako bleščeče in tako strašno napredne. (Drugi narodi še kako povzdigujejo vse, kar imajo morda mnogo manj bleščečega kot mi!)

In če smo že gledališče zunaj matičnih meja, čemu bi si ne privoščili tudi nekaj neutirjene idejne drame? In kakega dela z religiozno zastavljeno problematiko? In čemu raje npr. naročiti kakemu novincu prvo igro v njegovem življenju ter jo nemudoma postaviti na oder, kakor pa razbiti trideset let trajajoči tabu in zaigrati kakšnega neuvrščene domačina? Marsikakšen tabu bi bilo treba razbiti, preden bo naše gledališče res naše. Naše SSG je resda eno od slovenskih gledališč, ni pa gledališče v Socialistični republikli Sloveniji. In ker je edino slovensko gledališče v Italiji, mora voditi lastno, samosvojo repertoarno politiko. Biti mora predvsem NAŠE. Če to še ni bilo doslej, ni bilo zato, ker se vse preveč oziram na večince in na matico, ne upamo pa si biti MI. Dokler hočemo, da je volk sit in koza cela, ne more biti drznega novega vetra, ki bi prevetril naš teater.

Z. T.

Koncertna sezona Glasbene matice v Trstu 1978-79

Najprej vam na kratko predstavim program letošnje koncertne sezone. Program je pester: obsega komorno, simfonično in vokalno glasbo. Prvi koncert je bil 28. oktobra. Nastopil je trio Tartini iz Ljubljane. Krajša oznaka sledi spodaj. Naslednji koncert je bil 10. novembra. To je bil velik dan za ljubitelje vokalne glasbe; nastopil je namreč Slovenski oktet, tokrat v prenovljeni postavi. Eden od osrednjih letošnjih koncertov bo 5. decembra, ko bo pod taktirko Uroša Lajovica igral simfonični orkester Slovenske filharmonije, pel pa zbor Consortium musicum iz Ljubljane. Solisti bodo tenorist Jurij Reja, violončelist Miloš Mlejnik in naš tržaški violinist Črtomir Šiškovič. 20. decembra bo imel klavirski recital Massimo Gon, zveneče ime mladega

tržaškega pianizma. Gon je diplomiral na tržaškem konservatoriju, uveljavlja se pa tudi na raznih klavirskih tekmovanjih. V novem letu bodo na programu še naslednji koncerti: 19. januarja komorni orkester RTV Ljubljana pod vodstvom Uroša Lajovica. Solist bo spet tržaški Slovenec: fagotist Vojko Cesar. 9. februarja bo nastopil duo Pahor-Slama, ki se že dalj časa uveljavlja v tržaškem in tudi širšem okviru. Ta duo goji predvsem baročno glasbo; koncert bo gotovo priložnost, da se približe spoznamo z nekaterimi skladbami intimnega značaja, na katere mnogokrat pozabljamo. 14. marca bo nastopil zbor Collegium musicum iz Beograda pod vodstvom Darinke Matič. Zbor je v Trstu že nastopil in se ga spominjamo kot vrhunskega vokalnega an-

sambla. 29. marca bo Anton Nanut, ki je v Trstu dobro znan tako slovenski kot italijanski publikist, vodil Slovenski komorni orkester. Sodelovala bosta mezzosopranistka Nora Jankovič, tržaška rojakinja, ki se močno uveljavlja v največjih italijanskih opernih in koncertnih dvoranah, in najznamenitejši slovenski organist Hubert Bergant. Sezono bo 18. aprila zaključil orkester in zbor Glasbene matice pod vodstvom Janka Bana. Mislim, da izstopa kot glavna posebnost letošnjega programa bogata zastopanost tržaških slovenskih pa tudi italijanskih glasbenikov. Prav to predstavlja, kot ugotavlja umetniški svet GM v programskem listu, »njegovo posebno privlačnost«.

V soboto 28. oktobra je bil torej prvi letošnji koncert, na katerem je nastopil Trio Tartini iz Ljubljane. Sestavljajo ga pianist Aci Bertonec, violinist Dejan Bravničar in violončelist Ciril Škerjanc. Program je obsegal naslednje tri skladbe: Despičev trio Pas de trois, Dvorakov trio v e-molu op. 90 »Dumky« in Beethovnov trio v B-duru op. 97. Za dodatek so mojstri izvajali še scherzo iz drugega Dvorakovega tria. Program je bil smotno sestavljen, zajel je klasično, romantiko in moderni ekspresionizem. Umetnikom se je posrečilo pri posameznih skladateljih poudariti slogovno in vsebinsko plat njihovega ustvarjanja. Pri Despiču racionalistično konstruiranje, pri Dvoraku romantično predanost, ki je sicer na robu osladnosti, a vanjo ne zapade tako po skladateljevi zaslugi, saj gradi v glavnem na folklornih motivih, kot tudi po zaslugi izvajalcev, ki jim je »rubato« sredstvo, ne pa samo sebi namen. No, to je bila tudi odlika izvedbe tria Tartini. Pri Beethovnu pa je prišla do izraza tista harmonična enovitost vseh komponent glasbenega sloga, brez katere je Beethoven popačen. Visoka izvajalska raven torej. Na koncu pa še majhna primerjava. Večkrat pri nas teče debata, ali je boljši trio Lorenz (ki je tudi že večkrat nastopil v Trstu) ali trio Tartini (ex Slovenski trio). Po tem koncertu pa se mi zdi pravilen odgovor naslednji: kot celota morda učinkuje trio Lorenz bolj enovito, pri triu Tartini pa nas umetniki osvojijo tudi zaradi virtuoznosti posameznikov.

Tomaž Simičič

Daljši esej o Cankarju

»EXTRABLATT« je naslov novega, a že dokaj znanega avstrijskega mesečnika za politiko in kulturo, ki izhaja na Dunaju. Že večkrat je ta ilustrirana revija objavila zapise, članke in eseje, ki se ukvarjajo s problemi jugoslovanske — in seveda tudi slovenske kulture, na njenih straneh pa so med drugim spregovorili tudi košarški pisatelj.

Posebno zanimiv daljši esej s področja slovenske literarne in kulturne zgodovine pa je v letošnji peti — majski — številki »EXTRABLATT« objavil Christoph Ransmayer. Pod naslovom »UPORNIK V LJUBLJANI« in pod podnaslovom »Ivan Cankar, slovenski poet« lahko na več straneh velikega formata in drobnega tiska prebiramo zanimive misli nemško pišočega publicista o Ivanu Cankarju, ki ga »Extrablatt« imenuje »glavno osebnost nove slovenske literature in poleg tega tudi politika, ki je postal narodni mit«.

Nadrobneje razčlenjuje Ransmayer Cankarjevo politično delovanje, njegov odpor proti zatiranju slovenske narodne zavesti v avstroogrski monarhiji in njegovo zavzemanje za pravice ponižanih in razžaljenih v okviru tedanjega socialno-demokratskega delovanja v Avstriji. Žal Ransmayer privzema nekatere problematične politične misli o Cankarjevem delovanju in nehanju, ki so se razvile predvsem v zadnjih letih in ki ga iz literature potiskajo preveč na območja politične ideologije in strankarskih bojev.

Tako morda včasih ni dovolj jasno opazno, da je bil Cankar predvsem suveren pisatelj — in kot pisatelj izrazit etično usmerjeni moralist, ki je v tem smislu etične resnicoljubnosti in pravičnosti razumel tudi razrešitev težke usode svojega naroda in vseh izkoriščanih ljudi. Vsekakor pa Ransmayer na dokaj obširen način poroča o socialnih, političnih in kulturnih razmerah, ki so vladale pri Slovencih ob času Cankarjevega življenja in njegovega kulturno-političnega delovanja. Vedno znova vpleta pisec v svoje razmišljanje tudi poročila o Cankarjevih literarnih mojstrovinah, o njegovih kratkih črticah, povestih, dramah, o Cankarjevih revolucionarnih spisih o usodi človeka in naroda. Podoba je,

da pisec pozna predvsem dokajšen del tistega publicističnega gradiva o Ivanu Cankarju, ki je izšlo predvsem v nemškem jeziku. Že decembra 1977 se je dunajska javnost mogla v Tezejevem templu seznaniti z Ivanom Cankarjem kot dramatikom, v Cankarjevem »jubilejnem letu« pa je izšlo tudi nekaj člankov in zapisov v avstrijskih, nemških in švicarskih listih, v katerih so se pisci soočili z življenjskim delom tega velikega slovenskega pisatelja. Dunajsko socialistično glasilo »Arbeiter Zeitung« je tedaj ponatisnilo kot podlistek celo nemški prevod Cankarjeve povesti »Hlapec Jernej in njegova pravica«. Ransmayerjev esej o Ivanu Cankarju, tem ljubljanskem uporniku proti izkoriščanju človeka in naroda in proti socialnim in moralnim krivicam, je bogato ilustriran s številnimi fotografijami in risbami s področja Cankarjevega življenja, a tudi njegovega literarnega delovanja.

Posebno vidne dosežke je slovenska povojna literatura zabeležila predvsem v liriki. Mnogi slovenski pesniki so kljub relativni majhnosti slovenskega jezika znani literarnim krogom v svetu. V zadnjih letih je tudi na nemškem jezikovnem prostoru izšlo več antologij slovenskega in jugoslovanskega pesništva. Posebno obilno prevajalsko žetev slovenske lirike v nemških prevodih pa so rodili prvi meseci leta 1978, saj so v tem času izšle kar tri knjige prevodov sodobnih slovenskih pesnikov v nemški jezik.

Poleg pesniške zbirke Edvarda Kocbeka, ki je pod naslovom »Dichtungen« — Pesnitve — in v prevodu Williama Heiligerja izšla pri založbi Chr. Gauke v Hannoverisch Mündnu in dobro predstavila izjemem Kocbekov pesniški svet, sta izšli še dve zanimivi pesniški zbirki sodobnih slovenskih pesnikov.

Znani slovenski pesnik, dramatik in romanopisec Branko Hofman, rojen leta 1929, se je predstavil nemški javnosti s knjigo svoje prevedene poezije, ki je izšla pod naslovom »Der Bogen« — Lok — pri novi kölnski založbi E. Hermansen, ki se ukvarja predvsem z izdajanjem bibliofilske

urejene poezije. Hofmanova knjiga lirike v nemških prevodih prinaša 44 pesmi, ki so razporejene v štiri dele. V prvem delu so objavljeni družbeno-kritični pesniški teksti, v drugem so zbrane erotične, v tretjem pa mediativno-filozofske pesmi, medtem ko pesmi četrtega dela zaobkrožajo in določajo položaj besednega ustvarjalca — pesnika v današnjem času in v današnjem svetu. Prevode Hofmanovega pesništva v nemščino je oskrbel Franjo Smerdu — in to dovolj učinkovito, čeprav je vidna konservativna naravnost prevajanja, ki gre včasih mimo sodobnega pesniškega trenutka in mimo značilnosti sodobnega nemškega jezika in njegovega specifičnega načina izražanja, ki se je v novi nemški stvarnosti razvil predvsem v zadnjih dvajsetih letih in je vidno prisoten v delih novejših in najnovejših nemških pesnikov in pisateljev. Hofmanova lirika v nemškem prevodu učinkuje seveda v primeri s sodobno nemško literaturo in tudi v primeri z istočasno izšlo zbirko Kocbekovega pesništva v nemškem prevodu dokaj osebno ponotranjeno, nenevarno, medtem ko sili Kocbekova pesniška misel odločujoče k človeku, iz podoživete ponotranjenosti na plan.

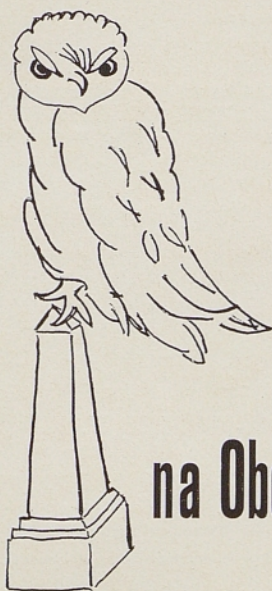
Hofmanove pesmi v nemških prevodih pa so vseskozi lepa knjiga, ki jo krasi ilustracije akademskega kiparja in grafikla Janeza Boljke. Založnik E. Hermansen jo je natisnil v 1000 izvodih.

Zabeležiti pa moramo še en pomemben kulturni dogodek, pomemben predvsem za slovensko zamejsko literarno ustvarjanje. Zahodnonemška založba J. G. Bläschke v Darmstadtu in Reutlingenu je natisnila nemški prevod pesmi celovškega pesnika Andreja Kokota. Znano je, da se Andrej Kokot v svojih zdaj trpko žalostnih, včasih pa tudi uporno kljubovalnih pesniških tekstih spopada s težavno narodnostno problematiko na Koroškem. V svojih pesmih opeva življenje, izkušnje in upe tistih, o katerih nekateri menijo, da so mrtvi. V tem smislu je postavljen tudi naslov Kokotove prevedene pesniške zbirke: »Die Totgeglaubten«. Izbor Kokotove poezije v nemških prevodih so oskrbeli urednik celovškega časopisa »Kleine Zeitung« Horst Ogris, prevajalec Peter Kersche in avtor sam. Objavljen je tudi uvod h Kokotovim pe-

smim. V njem izvemo nekaj osnovnih informacij o pesniku in tudi nekaj misli o slovenskem jeziku, narodu in literaturi.

Pričujoče knjižne izdaje slovenskega pesništva v nemških prevodih so lep uspeh slovenske besede v svetu. Kljub temu pa bi bilo prav, da bi slovenski in tuji posredovalci natančno premislili, kaj je v slovenski literaturi ta trenutek najbolj nadregionalno aktualno. Potem bi izid novih slovenskih pesnikov ali pisateljev v nemških prevodih bil manj naključje zasebnih stikov med prijatelji in osebno zainteresiranimi — kot se nam včasih dozdeva — in bolj načrtno posredniško delovanje, načrtno in odprto informiranje o najboljšem iz zkladnice sodobne lepe slovenske besede. Več imen sodobnih slovenskih pesnikov in pisateljev bi zaslužilo, da bi jih spoznal tudi bralec na nemškem jezikovnem prostoru.

LEV DETELA

Čuk

na Obelisku

GIORGIO ALMIRANTE
SE ZAHVALJUJE
LJUBLJANSKI RTV

Prisrčno se zahvaljujem Radioteleviziji Ljubljana — bivše in mogoče tudi bodoče Provincija di Lubiana —, ker mi je zvečer 31. oktobra 1978, LVI. fašistične ere, dala velikodušno na razpolago svoj socialistični ekran, da sem lahko vrgel tudi preko svetih meja Italije iskro fašistične revolucije. To uslugo cenim tembolj, ker ista RTV della provincia di Lubiana odre-

pisma pisma

SKAVTSKA STRPNOST

Po radiu sem poslušal oddajo, v kateri je neki gospod razlagal, da so sicer slovenski tržaški skavti na mestu, a da niso versko strpni. Vse drugače da je v njegovi organizaciji, ki je versko strpna, slovenska, se sklicuje na OF in je tudi napredna. Popolnoma razumljivo je, če kdo hvale svojo organizacijo, toda ob tem bi lahko pustil druge, da si delajo reklamo sami, ker si jo gotovo znajo delati boljše in učinkoviteje.

(Podpis)

LISTNICA UREDNIŠTVA

Seja uredniškega odbora za prvo številko novega letnika bo v torek, 19. decembra, ob 18. uri. Prosimo sodelavce, da pošljejo svoje prispevke do tega datuma. Do takrat sprejemamo tudi nasvete in priporočila za novi letnik.

ka svoj ekran slovenskim tržaškim kulturikom, zagovornikom gnile demokracije in gnilega pluralizma. Na tej skupni ravni RTV della Provincia di Lubiana lahko še naprej računa na moje sodelovanje, v perspektivi zadržja slovanskega bacila v Trstu.

Con saluti fascisti

Giorgio (Jurij) Almirant (ovič)
predsednik MSI
vodja novega fašizmu

PISMO SLOVENSKEGA DIJAKA
LICEJA F. PREŠEREN V TRSTU
MLADEMU FAŠISTU

Spoštovani soborec proti sistemu, letošnje šolsko leto se je začelo v prav smradljivem zatišju, ko da tukaj pri nas ni bilo nikoli nobene stavke, nobene zasedbe, nobenega razbijanja. Zato se ti priporočam, da tam okoli ulice Paduina nabijete kakšnega levičarja, sicer mi ne bomo imeli razloga, da bi kakšen dan stavkali. Letošnja jesen je preveč lepa, da je ne bi uživali tudi kakšen dopoldan. Torej: če ne drugega, se priporočam vsaj za kakšno cebado ali vsaj za kakšno klofuto, toliko, da bomo lahko rekli, da ne stavkamo zaradi lepega vremena, ampak iz protesta proti fašizmu.

Pozdrav

Pepi Stankovič

PS: Nič ne bo škodilo, če boš kdaj zjutraj malo pred osmo zavrtel telefon naše šole in najvil bombo v notranjščini. Dosti ne bomo profitirali, ker policija opravi tisti pregled v pol ure: toda tudi pol ure zunaj na zraku je nekaj!

zasmehindobrovoljozasm

»Dober dan, ali stanuje tukaj gospod Piščanec?«

»Ne, Piščanec pa ne, tu stanuje gospod Petelin.«

»Da, da, je že pravi. Veste, poznam ga še iz otroških let...«

☆☆☆

Dva dečka se vračata iz kolonije. Nenadoma se eden domisli:

»Čakaj, moram malo zmečkati in pomazati pidžamo, ker je nisem nikoli oblekel.«

Drugi pa: »Dobro, da si me spomnil, jaz moram pa iztisniti vsaj pol zobne paste.«

☆☆☆

»Tonček, kaj boš, ko boš velik?«

»Vojak.«

»To je nevarno, ker te lahko ubijejo.«

»Kdo?«

»Sovražnik!«

»Bom pa sovražnik.«

☆☆☆

Stric, stric, ali vaše krave kajdijo?«

»Mulc neumni, kaj pa govoriš take neumnosti?«

»Zato ker drugače vaš hlev gori, poglejte, kako se kadi!«

Slavna igralka Lantelme je na nepojasnen način utonila v Renu. Forain, znani francoski grafik, znan po svoji predrznosti, je nekega dne srečal njenega moža. Vdovec se je na moč navduševal nad svojo novo prijateljico, da je nadvse prikupna, sploh je skupek vseh lepih ženskih lastnosti: lepa, inteligentna, bogata, iz dobre družine, glasbenica, zelo spravljiva ... in ...

Tedaj je bilo Forainu dovolj: »Poglej, prijatelj, kaj zna tudi plavati?«

LISTNICA UPRAVE

Podporno naročino so nakazali: Kazimir HUMAR iz Gorice, Bazilija STANTA iz Devina, M. in Marko iz Trsta.

Za tiskovni sklad so darovali: Milena Andree 3.000, Teofil Simčič 5.000, N.N. ob 70-letnici dr. B. Senčarja 30 tisoč, družina Anton Sandalj v spomin dr. Franeta Tončiča 25.000 lir.

Vsem darovalcem in podpornikom gre naša iskrena zahvala!

V prihodnji številki boste našli poštno položnico za obnovitev naročnine za leto 1979. Kljub porastu stroškov ostane cena nespremenjena. Nekateri naročniki so že poravnali naročnino za prihodnje leto. Tem smo še posebej hvaležni.

Počitniški dom »Pri sestrah«

Vabi na zimovanja pri Belopeških jezerih

Naslov:

33010 BELA PEČ - FUSINE V. R.

via Laghi 1

Telefon 0428/61027 - 059/695791

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

POSEBNI POPUSTI !!!
OBIŠČITE NAS !!!

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 571326

VII. literarni natečaj »Mladike«

1. Revija Mladika razpisuje nagradni literarni natečaj za izvirno še neobjavljeno črtico, novelo, pesem ali ciklus pesmi poljubne vsebine.
2. Rokopis je treba poslati v dveh čitljivo pretipkanih izvodih s priporočeno pošiljko na naslov MLADIKA, ul. Donizetti 3-I, 34133 TRST, do 31. decembra 1978. Rokopisi morajo biti opremljeni samo z geslom ali šifro. Točni podatki o avtorju in naslov naj bodo v posebnem spremnem pismu, opremljenem z istim geslom ali šifro.
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. prof. in kritik Martin Jevnikar, odgovorni urednik revije Marij Maver, pisatelj Alojz Rebula, pesnik Albert Miklavec in pesnica Ljubka Šorli-Bratuževa. Mnenje komisije je dokončno.
4. Na razpolago so sledeče nagrade:

za črtico ali novelo:

Prva nagrada 50.000 lir

Druga nagrada 30.000 lir

Tretja nagrada 20.000 lir

za pesem ali ciklus pesmi:

Prva nagrada 30.000 lir

Druga nagrada 20.000 lir

Tretja nagrada 10.000 lir

5. Izid natečaja, ki je odprt vsem, ne glede na bivališče, bo razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku — Prešernovem dnevu na javni prireditvi in po časopisju ter bo sporočen z osebnim pismom nagrajencem.

Vsi teksti ostanejo v lasti Mladike. Nagrajena dela bodo objavljena v letniku 1979. Objavljena bodo lahko tudi druga dela, za katera bo komisija mnenja, da so primerne za objavo.

CENA 500.- LIR